

The Establishment of Islamic Republic of Iran as a Successful Experience in the Transcendent Governance (People-Oriented) after the Victory of the Islamic Revolution by Relying on the Religious References of Imam Khomeini

Ali Nejatbakhsh-Isfahani¹

¹Faculty Member of Payame Noor University, (PO box 19395-3697 Tehran Iran), Research Assistant TAD Center, Hany.orveh@gamil.com

Corresponding author: Ali Nejatbakhsh-Isfahani, Hany.orveh@gamil.com

Copyright © 2019 The First National Congress of Governance. All rights reserved.

Abstract. The issue of transcendent governance is one of the managerial and political concepts of the academics in the last decades of the last century, especially in this age when idealists are impatiently waiting for the emergence of that divine reserve, they use the word “transcendent governance” more in their studies. The main purpose of the present study is to demonstrate the successful experience of transcendent governance (people-oriented) after the victory of the Islamic Revolution by relying on the religious references of the founder of Islamic Republic, Imam Khomeini, and the main question of the research is: “what indicators, components, principles and foundations did Imam Khomeini use and how did these indicators lead to the excellence of the governance in the successful experience of founding and establishing Islamic Republic of Iran after the victory of the Islamic Revolution with ijtilah method in the command of transcendent governance based on the used religious references?”. The research method is descriptive and it is content analysis in terms of technique. The researcher has used the texts of Quran and a collection of Imam Khomeini’s references such as Sahife Noor (Imam Khomeini’s book), his speeches, documents and especially observing the successful and existing example of transcendent governance (i.e. the holy system of the Islamic Republic of Iran, which is considered as the remnants of the righteous) in order to explain the above governance. At the end of the paper, first the content and value indicators of the ideology are presented and then the application of these indicators within the armed forces, Islamic Revolutionary Guard Corps (IRGC), Islamic Republic of Iran Army, and security and executive organizations of the country is determined.

Keywords: Transcendent governance, Foundation, Civil rights, Intellectual system, Power, People-oriented, United nation.

استقرار جمهوری اسلامی ایران به مثابه، تجربه‌ای موفق در حکمرانی متعالی (مردم پایه) پس از پیروزی انقلاب اسلامی، با تکیه بر آثار و منابع دینی حضرت امام خمینی (ره)

علی نجات بخش اصفهانی¹

1 - عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور (صندوق پستی ۳۶۹۷-۱۹۳۹۵ تهران، ایران) و معاون پژوهشی مرکز تمدن و دین پژوهی پیامبر اعظم (ص)

Hany.orveh@gamil.com

چکیده

موضوع حکمرانی متعالی از مفاهیم مدیریتی و سیاسی محافل آکادمیک در چند دهه قرن اخیر است، بخصوص در این عصر که آرمان خواهان به شدت منتظر ظهور آن ذخیره الهی هستند لفظ حکمرانی متعالی را در گفتمان‌ها و آثار خود بیشتر بکار می‌برند. هدف اصلی این پژوهش ارائه تجربه موفق حکمرانی متعالی (مردم پایه) پس از پیروزی انقلاب اسلامی، با تکیه بر آثار و منابع دینی بنیان‌گذار فقید جمهوری اسلامی حضرت امام خمینی (ره) بوده و سوال اصلی تحقیق آن که حضرت امام (ره) در تجربه موفق پایه‌گذاری و تاسیس جمهوری اسلامی پس از پیروزی انقلاب اسلامی با روش اجتهادی در امر حکمرانی متعالی بر اساس منابع دینی و مصادر استفاده شده از چه شاخص‌ها، مولفه‌ها، اصول و مبانی استفاده کرده و این شاخص‌ها چگونه به تعالی حکمرانی محتوای بخشیده‌اند. روش تحقیق توصیفی و از نظر تکنیک تحلیل محتواست. محقق با بهره‌گیری از کلام الله مجید و مجموعه‌ای از آثار حضرت امام (ره) از قبیل صحیفه نور، سخنرانی‌ها مدارک و اسناد و بویژه تصویربرداری از نمونه موفق و موجود حکمرانی متعالی (یعنی همین نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران که به مثابه باقیات الصالحات است)، به تبیین حکمرانی فوق پرداخته‌اند. در پایان مقاله ابتدا شاخص‌های محتوایی و ارزشی مکتب را ارائه شده و سپس کاربرد این شاخص‌ها را در درون نیروهای مسلح، سپاه، ارتش، و دستگاه‌های امنیتی و اجرایی کشور تعیین گردیده است.

کلیدواژگان: حکمرانی متعالی، پایه‌گذاری، حقوق شهروندی، نظام فکری، قدرت، مردم پایه، امت واحده

حضرت امام خمینی (ره) به عنوان معمار و بنیان‌گذار پدیده نو ظهور استقرار نظام جمهوری اسلامی ایران، سال‌ها قبل از پیروزی انقلاب اسلامی تحت عنوان ولایت فقیه و تاسیس حکومت اسلامی در آثار و سخنانی‌های خود بزرگ‌ترین سوال و دغدغه ذهنی خود را این موضوع قرارداد که رسالت انبیاء و بخصوص رسول گرامی اسلام در نزول قرآن و وحی چه بوده است؟ مگر تصور عقلانی بر عبث بودن خلقت و اختصاص سیره پیامبر ختمی مرتبت (ص) را به همان دوران بعثت دانست؟ امام (ره) با داشتن منظومه فکری و ارائه اثر ارزشمند خود تحت عنوان ولایت فقیه و ضرورت تاسیس حکومت اسلامی به بسیاری از این سوالات پاسخ دادند و با عمق‌نگری خاصی انقلابی را در ذهن خود مجسم ساخته بودند که ویژگی‌هایش غایت‌گرایی آرمان‌خواهی اسلام‌گرایی عدالت‌خواهی مشروعیت‌کارایی جهان‌شمولی (هم در عرصه ملی و هم بین‌المللی)، منحصربه‌فرد و تحول‌گرا و ... باشد. ایشان توجه به تجربیات مستمری که در رویارویی با رژیم ستم‌شاهی داشتند هرگونه اصلاح و ایجاد تغییرات جزئی بدون تغییر هیئت حاکمه را کاری رفورمی و فرمایشی تلقی کرده و راه‌حل اساسی را مبتنی بر تحول عمیق و اساسی در درون افراد جامعه و شایسته‌گزینی حاکمان و گسترش نهادهای سیاسی، ارزشی و تکیه بر مبانی اصیل اسلام ناب و مشروعیت و روابط اقتصادی همراه با مشارکت وسیع توده‌های مردمی معرفی می‌کردند.

امام راحل (ره) انقلاب را صرفاً تغییر در وضع موجود اجتماعی نمی‌دانستند بلکه قبل از هرچیز معتقد به اصلاح حاکمان از طریق پند و اندرز و نصیحت به هیئت حاکمه از طریق مسالمت‌آمیز بوده و در صورتی که آن پندها و اندرزها و مجادله‌ها موثر واقع نگردید در آنصورت راه اصلاح وضع موجود همانا تغییر آن از طریق مقابله با رژیم حاکم و اقدام برای انقلاب عمومی به منظور سقوط نظام حاکم تشخیص داده شد. از این‌رو امام خمینی در مثنوی خویش قائل به اعمال قاعده تدریج شدند و در راس اقدامات خود اصلاح وضعیت هیئت حاکمه را دستور کار قرار دادند بدین معنا که در صورتی که با نصیحت و ارشاد، حاکمان وقت حاضر به تغییرات رفتاری و اصلاح نظام سیاسی نشوند آنگاه دست زدن به انقلاب، امری اساسی و ضروری تلقی گردید. از نظر امام خمینی اصل، هدایت و اصلاح جامعه و نظام موجود بوده است لذا اگر هیئت حاکمه به چنین اصلاح و ارشادی مبادرت می‌ورزید هدف تحقق یافته‌ای بود و خسارت و خونریزی به حداقل خود مرسید گرچه تاریخ مبارزات مردم سلحشور ایران اسلامی در وجود شخص شاه ستمگر چنین اراده‌ای را احساس نمی‌کرد لذا تنها در صورت تخطی هیئت حاکمه از ارزش‌ها و مبانی اسلامی است که انقلاب جایز بلکه واجب می‌گردید (دهشیری، ۱۳۷۷).

با توصیف فوق‌ترکه گرچه حضرت امام ایدئولوژی تهاجمی یعنی سرنگونی رژیم پهلوی و تلاش برای برقراری ارزش‌ها و مبانی جدید از طریق ایجاد حکومت اسلامی را مدنظر قرار دادند لیکن ایدئولوژی تدافعی را راه‌حل اولیه می‌دانستند. بدین معنی که ضمن پرهیز از سرنگونی رژیم وقت که وجودش ضامن برقراری نظم و امنیت در کشور بود، از باب نصیحت به حاکمان اسلامی اهتمام به هدایت و عمل به احکام و مبانی اسلام را در سرلوحه دعوت خویش قرار داده و علیرغم ناقص دانستن قانون اساسی مشروطیت، از باب قاعده الزام (الزموهم بها الزموا علیه اقسهم) به آن استناد می‌جستند (دهشیری، ۱۳۷۷).

سیاست حضرت امام (ره) در مقابله با وضع موجود بر مبنای عمل به وظیفه شرعی و تکلیف الهی استوار بود و با توجه به اینکه انگیزه قیام را نه برای منافع شخصی یا امیال نفسانی بلکه برای رضای خداوند می‌دانستند لذا بر اساس آیه شریفه "قل انما اعظکم بواحدة ان تقوموا لله مثنی و فرادی" هم آحاد جامعه و هم کلیه گروه‌ها و دستجات اجتماع را به قیام دعوت نمودند و از این‌رو تمامی راه‌حل‌های فردی و جمعی را در این رابطه ضروری دانستند.

از منظر حضرت امام (ره)، بایستی اجتماع ایران با ید واحد و همراهی شعار با شعور به عنوان بستر اصلی انقلاب تحقق یابد تا از رهگذر فراگیر شدن نهضت در کلیه اقشار، حکومت عدل اسلامی ایجاد گردد به خاطر همین ویژگی بود که امام خمینی برای تحقق هدف مقدس استفاده از ابزارهای شرافتمندانه را ضروری می‌دانستند و با توجه به ماهیت الهی نهضت از اتحاد تاکتیکی گروه‌ها سرباز زدند و اعلام کردند که "ما حتی برای سرنگون کردن شاه با مارکسیست‌ها همکاری نخواهیم کرد" چرا که هدف امام صرفاً نابودی فیزیکی رژیم و انتقال قدرت از گروهی به گروه دیگر نبود بلکه مقصد ایشان تحول فکری و روحی در جامعه از سطوح فردی و اجتماعی و جهانی بود. از سوی دیگر، حضرت امام (ره) نه تنها وقوع انقلاب را امری ضروری می‌دانستند، بر گسترش دایره آن به سایر کشورهای اسلامی نیز تاکید داشتند و بر اساس آیه شریفه "ولتكن منكم امة يدعون الى الخير و يامرون بالمعروف و ينهون عن المنكر" خواهان تلاش مردم ام القری برای صدور انقلاب و برقراری حاکمیت اسلام در تمامی دنیا بودند. آنچه از اندیشه امام خمینی استنباط می‌شود ما را به این نظریه رهنمون می‌سازد که حضرت امام درصدد "بنای حکومت اسلامی درام القری" به عنوان گام اولیه در تحقق در وصول به جامعه مهدوی (عج) دانسته و تاکید داشتند و در این رابطه وجه ذهنی انقلاب یعنی آگاهی و بیداری را مقدم بر وجه عینی انقلاب یعنی تغییر نظام‌های فاسد و برقراری حکومت اسلامی می‌دانستند و صرفاً

پس از تحقق و تثبیت ام القری و در صورت وجود امکانات و شرایط لازم و کافی برای صدور انقلاب در سایر کشورهای اسلامی نیز فراگیر شدن گستره نهضت اسلامی را مورد تأکید قرار می‌دادند که در این رابطه نیز هدف از ترویج و صدور انقلاب را ابتدا بیداری و تغییر افکار و اذهان می‌دانستند تا مقدمه‌ای برای خروج از زیر بار ظلم گردد (ج ۱: ۴۴).

از دیدگاه حضرت امام (ره) پایه‌گذاری و استقرار جمهوری اسلامی در واقع زمینه‌سازی همان آرمان‌شهری است که در صورت صلاحیت امت اسلامی ایران پرچم انقلاب به دست صاحب اصلی‌اش سپرده خواهد شد و لذا اگر این تحقیق برای ورود به موضوع حکمرانی متعالی و مطلوب استقرار نظام به عنوان نمونه عینی مورد توجه قرار داده به لحاظ شایستگی‌های امت و امام (ره) می‌باشد لذا به تدریج و متعاقباً ابعاد این حکمرانی مورد توجه قرار می‌گیرد.

لازم به ذکر است، در حکمرانی متعالی و مطلوب بنیان‌گذار جمهوری اسلامی ایران مولفه‌هایی از قبیل پاسخگویی شفافیت مبارزه با فساد مشارکت عموم مردم در نهضت وجود قوه قضائیه مستقل مشروعیت متکی بر مبانی اسلام و مشروعیت متکی بر آراء عمومی محرومیت‌ناواری شایسته‌سالاری کارآمدی جمهوری اسلامی و در معماری و طراحی نظام مقدس جمهوری اسلامی مطمع نظر بوده است. در این تحقیق ابتدا در زمینه مرور بر ادبیات ابتدا به موارد اشاره شده و سپس در روند تحقیق متن را ارتقاء می‌دهیم (محمودی کیا، ۱۳۹۸: ۵۹).

اهمیت و ضرورت

از حدود دو قرن پیش تاکنون با ظهور پدیده صنعتی شدن جوامع غربی، در واقع چون نقطه قوت غرب در رشد صنعتی و فن‌آوری خلاصه می‌شد، غربی‌ها مایل بودند جنگ را فن‌آوری محور تلقی کنند. اما امروزه صرفاً پارادایم غرب بر فضای جنگ آینده حاکم نیست. جنگ و فضای حاکم بر تداوم آن، میدانی برای چالش اصلی و بنیادین میان دو نگرش است. یکی نگاه ابزار گرایانه و سکولاریستی بازیگران غربی فن‌آور محور تحت تأثیر مبانی معرفت‌شناسی پوزیتیویستی که می‌کوشد تا با تلفیق ذهن و فضای سایبری و مجازی در بعد پنجم جنگ، به آگاهی وضعیتی و دقت آتش در محیط عملیاتی و نهایتاً به پیروزی سریع، آسان و قاطع دست یابند. دیگری نگرش معرفت‌شناسی دین باور و توحید مدارانه به نام دفاع نبوی یا ولایی با الگوی غالب بازیگران غیر دولتی «ناس پایه» با همگرایی مزیت‌های فن‌آوری و پایداری آخرت‌گرا که می‌خواهند جنگ را تا شکست و استیصال دشمن ادامه دهند. این همان تقابل دو ایده یعنی مفهوم «دفاع ولایی» با «الگوهای نبرد غربی فن‌آور پایه» است. معنویت‌گرایی دینی با انقلاب کاریزماتیک یک امام روحانی ولی سیاسی، نقطه عطف شروع زندگی دینی فارغ از سکولاریسم را نوید داده است. این یعنی اینکه می‌توان انقلابی بود اما با دین، می‌توان زندگی کرد با مذهب، می‌توان سیاسی بود با نام خدا و می‌توان علم آموخت ولی با معنویت دین‌گرا و در نهایت می‌توان جنگید برای دفاع و می‌توان مقاومت کرد برای رهایی بر اساس تکلیف‌مداری (عبدی، ۱۳۹۴: ۱۴۴۸-۱۴۴۷).

قیام مردم ایران به رهبری امام خمینی (ره) در شرایطی واقع شد که فرهنگ مدرنیته بر جهان سیطره یافته بود اما امام خمینی انقلاب را بر اساس ادبیات قرآن و مذهب و فرهنگ عاشورا به پیروزی رساند. انقلاب اسلامی و جنبش‌های سیاسی اسلامی دارای اهداف مشترکی بودند از جمله:

- ایده واحد: انقلاب اسلامی ایران یک انقلاب شیعی بود و بر پایه وحدانیت خدا و رسالت پیامبر بنا شده بود
- دشمن مشترک: همان استکبار جهانی به سرکردگی آمریکا و اسرائیل
- آرمان مشترک: خواهان برچیده شدن ظلم و فساد و اجرای قوانین اسلام و استقرار حکومت اسلامی
- وحدت‌گرایی: وحدت همه قشرها و همه مذاهب اسلامی
- مردم‌مداری: عاملی در گسترش انقلاب و پذیرش آن از سوی ملت‌های مسلمان بود (احسانی، ۱۳۹۶: ۱).

در واقع امروزه با نهضت امام خمینی (ره) ریشه‌های تمدن اسلامی استوار شده و با حکومت و دولت اسلامی می‌رود تا با شرایط موجود جهان و ظرفیت بالای آموزه‌های دینی اسلام و انگیزه مسلمانان، همان پیوندهای سده‌های اوج خود را در ملت‌ها ایجاد کند و تمدن نوین اسلامی را بر پا نماید و دنیایی بسازد که سرشار باشد از معنویت و با کمک معنویت و هدایت آن راه برود (رستمی، ۱۳۹۴: ۶۳۴). اگر بخواهیم ایده حکومت متعالی را نیز از جهت مولفه‌های کلیدی معرفی کنیم قطعاً تشکیل امت واحده جهان شمولی توحید اخلاق کرامت انسانی دولت خدمت‌گذار که نوعی خدمت‌رسانی به آحاد مردم است نیز در این مولفه‌ها می‌گنجد.

۲- مبانی نظری و پیشینه تجربی

مفهوم‌شناسی انقلاب و ویژگی‌های انقلاب اسلامی

انقلاب در لغت برگشتن از حالی به حالی، دگرگون شدن، تغییر و تحول است و در اصطلاح رایج جهان (تلاش عده‌ای برای واژگون کردن حکومت و ایجاد حکومتی نو) به منظور تغییرات اساسی و بنیادین در تمام نهادها، مناسبات ساختار سیاسی و اجتماعی و جایگزینی سازمان نوین و مطلوب در چهارچوب اهداف و آرمان‌های خاص (پایگاه اطلاع‌رسانی حوزه نت). اصول انقلاب را به عنوان لوازم قطعی آن، می‌توان چنین دانست، تغییر بنیادها و نظام اجتماع، نوگرایی، آرمان خواهی خشونت سیاسی یا نظامی در مقابل نظام حاکم، با توجه به معنی و مفهوم کلی فوق، انقلاب دارای انواعی است به نام: انقلاب فرهنگی، انقلاب اداری، انقلاب سیاسی، انقلاب اجتماعی و... (پایگاه اطلاع‌رسانی حوزه نت).

حضرت محمد(ص) بزرگ‌ترین انقلاب‌گر و یک انقلابی تمام عیار بود که به منظور تحقق خواسته‌های جاودانه بشر یعنی آزادی، عدالت، مساوات و یگانگی، اخلاق، رشد و کرامت فردی آدمیان، صلح و صفا بین انسان‌ها و برای برانداختن شرک نظری و عملی برانگیخته شد. او خود در دوران کوتاه بعثت نمونه‌ای مشهور و مطلوب از جامعه اسلامی پدید آورد اما پس از رحلت او، میراث و راهش دچار تزلزل و پس از آن گرفتار انحطاط و انحراف شد، از همان اولین ساعات انحراف عده‌ای برای جلوگیری از آن، گاه به صورت مسالمت‌آمیز و گاه بسیار خونین و خشن، گاه به صورت فردی و گاه جمعی در تمام جهان اسلام و در طول چهارده قرن به انقلاب و اصلاح پرداختند، اعتراض‌های پنهان و آشکار حضرت فاطمه(س) و حضرت امام علی(ع) و بسیاری از اصحاب متقی پیامبر(ص) در آغاز و جنبش‌های فکری، سیاسی، انقلابی امامان در ادامه و پیدایش نهضت‌های زیدیان و اسماعیلیان و سربرداران استمرار همان انقلاب عظیم اولیه است. نکته مهم این است که این حرکات‌ها از همان آغاز تحت عنوان اصلاح(رفرم) انجام شده است و به همین جهت شخصیت بزرگ انقلاب امام حسین(ع) هدف اساسی قیامش را اصلاح در دین جدش می‌داند(پایگاه اطلاع‌رسانی حوزه نت).

تعمق در انقلاب اسلامی ایران که در سال ۱۳۵۷ شمسی به وقوع پیوست نشانگر این است که ویژگی‌های اسلامی بودن، معنویت‌گرایی، مردمی بودن، و رهبری امام خمینی(ره) با اهداف نفی استبداد و سلطه بیگانگان، نفی وابستگی، عدالت اجتماعی، ایثار و فداکاری و استقرار حکومت اسلامی بر سیاست‌های ضد دینی، فساد سیاسی اجتماعی، تبعیض و بی‌عدالتی بر رژیم طاغوتی و وابسته سابق پیروز شده است(پایگاه اطلاع‌رسانی حوزه نت).

انقلاب شکوهمند اسلامی ایران از بسیاری جهات از سایر انقلاب‌ها متمایز است. به گفته حضرت امام "انقلاب اسلامی از همه انقلاب‌ها جداست هم در پیدایش و هم در کیفیت مبارزه، و هم در انگیزه انقلاب و قیام(ج:۸:۷)". از نظر امام راحل "این انقلاب بهترین انقلاب‌هایی است که تاکنون واقع شده است"(ج:۱۰:۴۹) و آن را "پدیده‌ای کم‌نظیر یا بی‌نظیر(ج:۱۵:۸۵) و "انقلابی منحصر به فرد"(ج:۱۵:۱۱۸) می‌داند. از ویژگی‌های متمایز انقلاب اسلامی از دیدگاه امام خمینی می‌توان به بعد معنوی و اسلامی نهضت، تحقق آزادی کامل پس از انقلاب، تغییر و تحولات بنیادین و عمیق، آرام بودن انقلاب، هویت مستقل و نه شرقی و نه غربی انقلابی و سهیم بودن تمامی اقشار و طبقات جامعه از حمایت از انقلاب اشاره کرد.

۱. بعد معنوی و اسلامی انقلاب

از دیدگاه امام راحل(ره) انقلاب اسلامی ایران انقلابی تک بعدی و تک محوری و منحصر به تقاضاهای مادی نبود بلکه انقلابی چند بعدی بود که باعث شکوفا شدن استعدادهای مادی و معنوی گردید و خواهان انقلاب ارزشی و معنوی نیز بود. امام خمینی(ره) ضمن تاکید بر ماهیت ایدئولوژیک نهضت معتقد بود که "این انقلاب سیاسی یا نیمه سیاسی نبود بلکه تمام اسلامی بود"(ج:۶:۱۷). به نظر امام(انقلاب ایران هم از نظر محتوی و هم ظاهر اسلامی بوده است در صورتی که انقلاب‌های دیگر یا از هیچ لحاظ اسلامی نبوده‌اند و یا تنها از نظر ظاهر اسلامی بوده‌اند"(ج:۱۵:۲۳۷).

۲. تحقق آزادی کامل پس از انقلاب

به نظر امام بعد از هر انقلابی آشفتگی و در نتیجه اختناق بوده است(ج:۱۱:۱۹۱) اما ویژگی متمایز انقلاب اسلامی آنست که بر خلاف سایر انقلاب‌ها "از همان روز اول همه گروه‌ها را فرصت داد، همه روزنامه‌ها را اجازه داد و همه اجتماعات را اجازه فعالیت داد." (ج:۱۰:۶۸). عدم برقراری حکومت نظامی(ج:۱۳:۱۸) یا قتل عام یا تصفیه‌های توأم با کشتار، اجازه انتشار روزنامه‌ها و عدم توقیف آن‌ها، عدم منع اجتماعات یا حبس افراد یا تعطیلی احزاب(ج:۱۱:۱۰۷) و نیز احترام به اقلیت‌های مذهبی همگی از مظاهر وجود "آزادی مطلق"(ج:۱۰:۱۰۷ و ۱۰۸) فوراً پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران می‌باشد. از این لحاظ حضرت امام انقلاب اسلامی ایران

را پر ثمر و کم ضایعه (ج ۱۳: ۱۸۱) می‌داند و معتقد است "ثمرات انقلاب در مقابل ضایعات و مضراتش زیاد و چشم‌گیر می‌باشد" (ج ۱۵: ۸۵ و ۱۹۶)

۳. تغییر و تحولات بنیادین و عمیق

بیشتر انقلاب‌ها صرف دست به دست شدن قدرت در معنای حداقل‌گرا می‌باشد در حالیکه انقلاب اسلامی ایران از آن لحاظ که علاوه بر انتقال قدرت، خواهان ایجاد تغییرات بنیادین در ارزش‌ها و دگرگونی در تمام ابعاد وجودی جامعه و فرد بود (ج ۱۹: ۲۶۹). از این‌رو در نهضت حداکثرگرای ایران، مردم خواستار تغییراتی اساسی در همه ابعاد جامعه ایرانی اعم از سیاسی، اقتصادی و فرهنگی بودند. ویژگی متمایز انقلاب اسلامی ایران آنست که تحول معنوی و ایدئولوژیک و دگرگونی درونی در تمامی اقشار جامعه ایجاد کرد (ج ۱۱: ۱۹۰ و ۱۹۱) و ضمن تاکید بر گفتمان بازگشت به خویشستن و دوری از خودهای تحمیلی، انقلابی فردی را در انسان ایجاد کرد تا موجد انقلاب و تحول و دگرگونی در جامعه و اجتماع ایران گردد.

۴. آرام بودن انقلاب

از نظر حضرت امام "انقلاب اسلامی به انقلابات دیگر که در طول تاریخ واقع شده یک انقلاب آرام بوده و یک انقلابی بوده که ثمراتش زیاد چشم‌گیر و ضایعات نسبت به ثمراتش کم بوده است" (ج ۱۵: ۸۵). آرام بودن انقلاب به دلیل "آرامش خاطر ملت و عدم ترس و واهمه" (ج ۸: ۱۲۶) و اسلامی و انسانی بودن انقلاب (ج ۵: ۷۵)، فقدان خشونت و خون‌ریزی، عدم نابسامانی و کم بودن قتل و کشتار انسان‌ها بوده است (ج ۱۰: ۴۹). از این‌رو برتری انقلاب ایران در مقایسه با سایر انقلاب‌ها به دلیل اصلاح سریع امور کشور وجود امنیت و آرامش و عدم برقراری حکومت نظامی پس از انقلاب برخلاف کشورهای دیگر بوده است (ج ۱۶: ۸۲).

۵. هویت مستقل و نه شرقی - نه غربی انقلاب

امام خمینی معتقد است که انقلاب اسلامی ایران به دلیل هویت مستقل اسلامی خود از سایر انقلاب‌ها متمایز می‌باشد. انقلاب اسلامی ایران به دلیل عدم وابستگی به اردوگاه‌های شرق و غرب و عدم اتکا به یکی از دو قطب قدرت و صرفاً در سایر وابستگی به مبدا حقیقی یعنی "الله" و با نقطه اتکاء توکل بر خدای تبارک و تعالی، توانست در مقابل تمامی قدرت‌ها علیرغم کمی عده و عده و کمی ابزار جنگ مقاومت نماید (ج ۱۵: ۹). که در این رابطه حضرت امام به آیه شریفه "کم من فئة قليلة غلبت فئة كثيرة باذن الله" استناد می‌جستند و بر این مبنا معتقد بودند که "انقلاب‌های دیگر به شرق و غرب وابسته بوده لیکن انقلاب اسلامی ایران انقلابی ملی بر اساس اسلام و نظیر انقلابات انبیاء بوده و جز به خدای متعال هیچ اتکاء و وابستگی ندارد (ج ۱۵: ۱۱۸).

۶. سهیم بودن تمامی اقشار و طبقات جامعه در حمایت از انقلاب

حضور مردم در صحنه برای حمایت از انقلاب و دولت و تعلق انقلاب به تمام اقشار و طبقات جامعه از ویژگی‌های متمایز انقلاب اسلامی ایران از دیدگاه امام راحل بوده است (ج ۱۶: ۸۲). ایشان معتقدند: "انقلاب ایران بهترین انقلابی بوده است که در دنیای کنونی پیدا شده است و نکته‌اش هم این است که ملت مسلمان، انقلاب کردند، انقلاب مربوط به حزبی نبوده است، از طرف نظامی نبوده است بلکه از طرف خود ملت؛ و خود ملت مسلمان آن را به پیروزی و ثمر رساندند." (ج ۱۰: ۶۸) از این‌رو ویژگی متمایز انقلاب اسلامی خاستگاه و منشا مردمی و عدم تعلق آن به طایفه‌ای خاص بوده است. امام خمینی (ره) خصوصیت مهم انقلاب را در دولتی نبودن، حزبی نبودن، فرقه‌ای نبودن، ارتشی نبودن و مربوط نبودن به کودتا می‌داند (ج ۱۵ ص ۱۱۸) و از این لحاظ انقلاب اسلامی را انقلابی ملی، مردمی و تکامل‌گرا می‌داند (ج ۱۳: ۲۴۷) که بر مشارکت وسیع مردم در صحنه سیاسی و "پشتوانه قوی مردمی" (ج ۱۵: ۳۵) استوار است.

مکتب اسلام

پیشرفت دین اسلام و مذهب شیعه و سایر مذاهب و ادیان به این نحو بوده که در ابتدا جز طرح، چیزی نبوده و بر اثر ایستادگی و جدیت رهبران و پیامبران به ثمر رسیده است. موسی شبانی بیش نبود و سال‌ها شبانی می‌کرد، آن روز که برای مبارزه با فرعون مأمور شد یاور و پشتیبانی نداشت. ولی بر اثر لیاقت ذاتی و ایستادگی خود با یک عصا اساس حکومت فرعون را برچید. شما خیال می‌کنید اگر عصای موسی دست من و جناب‌عالی بود این کار از ما می‌آمد؟ همت و جدیت و تدبیر موسی می‌خواهد تا با آن عصا بساط فرعون را به هم بریزد، و این کار از هر کسی ساخته نیست. پیغمبر اکرم (ص) وقتی که به رسالت مبعوث شد و شروع به تبلیغ کرد یک طفل هشت‌ساله (حضرت امیر(ع)) و یک زن چهل‌ساله (حضرت خدیجه(س)) به او ایمان آوردند جز این دو نفر کسی را نداشت و همه می‌دانند که چقدر آن حضرت را اذیت کردند و کارشکنی‌ها و مخالفت‌ها نمودند. لیکن مأیوس نشد، و نفرمود کسی ندارم. ایستادگی کرد و با قدرت روحی و عزمی قوی از هیچ رسالت را به

اینجا رسانید که امروز هفتصد میلیون جمعیت تحت لوای او هستند. مذهب شیعه هم از صفر شروع شد. روزی که پیغمبر اکرم(ص) اساس آن را پایه گذاری کرد با استهزاء مواجه گردید. وقتی که مردم را جمع و مهمان نمود و فرمود کسی که چنین و چنان باشد وزیر من است جز حضرت امیر(ع) که در آن وقت هنوز به سن بلوغ نرسیده بود ولی دارای روحی بزرگ بود بزرگ تر از همه دنیا کسی از جا برخاست شخصی رو کرد به حضرت ابی طالب و با استهزاء گفت اکنون باید زیر پرچم پسرت بروی(خمینی، بی تا: ۱۳۶) آن روز هم که ولایت و حکومت امیرالمؤمنین(ع) را به مردم عرضه داشت با بخ بخ. (مبارک باد) ظاهری مواجه گردید، لیکن مخالفت ها از همان جا شروع شد و تا آخر هم ادامه داشت. اگر حضرت رسول(ص) ایشان را فقط مرجع مسائل شرعی قرار می داد هیچ گونه مخالفتی نمی شد، ولی چون منصب جانشینی را به حضرت داد و فرمود ایشان باید حاکم بر مسلمین بوده و سرنوشت ملت اسلام را در دست داشته باشد موجب آن ناراحتی ها و مخالفت ها شد. شما هم اگر امروز در خانه بنشینید و در امور مملکتی دخالت نکنید کسی به شما کاری ندارد. آن روز به شما کاری دارند که بخواهید در مقدرات کشور دخالت کنید. حضرت امیر(ع) و شیعه چون در امور حکومتی و کشوری دخالت می کردند آن همه مورد اذیت و مصیبت قرار گرفتند؛ اما دست از جهاد و فعالیت نکشیدند تا بر اثر تبلیغات و مجاهدات آنان امروز تقریباً دویست میلیون شیعی در دنیا وجود دارد(خمینی، بی تا: ۱۳۷).

سیدالشهدا(ع) که تمام جهات مادی خود را به معرض خطر درآورد و فدا کرد اگر کارها را برای شخص خود و استفاده شخصی می کرد و سازش می نمود، قضیه تمام می شد. هیئت حاکمه اموی از خدا می خواستند که امام حسین(ع) دست بیعت بدهد و با حکومت آن ها موافقت نماید. از این بهتر برای آن ها چه بود که پسر پیغمبر(ص) و امام وقت به آن ها امیرالمؤمنین بگوید و حکومتشان را به رسمیت بشناسد. ولی آن حضرت در فکر آینده اسلام و مسلمین بود. به خاطر این که اسلام در آینده و در نتیجه جهاد مقدس و فداکاری او در میان انسان ها نشر پیدا کند و نظام سیاسی و نظام اجتماعی آن در جامعه ها برقرار شود مخالفت نمود، مبارزه کرد، و فداکاری کرد(خمینی، بی تا: ۱۳۵-۱۳۴)

حضرت امام صادق(ع) در شرایطی که تحت فشار حکام ستم کار قرار دارد و در حال تقیه به سر می برد و قدرت اجرایی ندارد و بسیاری اوقات تحت مراقبت و محاصره به سر می برد برای مسلمانان تکلیف معین می کند و حاکم و قاضی نصب می فرماید. آیا این کار آن حضرت چه معنی دارد؟ و اصولاً بر این نصب و عزل چه فایده ای مترتب است؟ مردان بزرگ که دارای سطح فکر وسیعی می باشند هیچ گاه مأیوس نگردیده و به وضع فعلی خود که در زندان و اسارت به سر می برند و معلوم نیست آزاد می شوند یا نه نمی اندیشند و برای پیشبرد هدف خویش در هر شرایطی که باشند طرح نقشه می کنند تا بعداً اگر توانستند شخصاً آن طرح را به مرحله اجراء درآورند و اگر خودشان فرصت نیافتند دیگران هرچند بعد از دویست یا سیصد سال دنبال این طرح بروند و اجراء نمایند اساس بسیاری از نهضت های بزرگ به همین صورت ها بوده است(خمینی، بی تا: ۱۳۵) امام صادق(ع) علاوه از دادن طرح، نصب هم فرموده اند. این نصب امام(ع) اگر برای آن روز بود البته کار لغوی محسوب می شد، ولی آن حضرت به فکر آینده بودند. مثل ما نبودند که فقط به فکر خودش باشد و وضع خود را بنگرد. فکر امت بوده، فکر بشر بوده، فکر همه عالم بوده است. می خواست بشر را اصلاح کند، و قانون عدل را اجرا نمایند. او باید در هزار و چند صد سال پیش طرح بدهد، نصب نماید تا آن روز که ملت ها بیدار شدند، ملت اسلام آگاه گردید و قیام کرد دیگر تحیری نباشد وضع حکومت اسلامی و رئیس اسلام معلوم باشد(خمینی، بی تا: ۱۳۶-۱۳۵).

سنت و رویه پیغمبر اکرم(ص) دلیل بر لزوم تشکیل حکومت است؛ زیرا:

- اولاً، خود تشکیل حکومت داد؛ و تاریخ گواهی می دهد که تشکیل حکومت داده و به اجرای قوانین و برقراری نظامات اسلام پرداخته، و به اداره جامعه برخاسته است: والی به اطراف می فرستاده؛ به قضاوت می نشست، و قاضی نصب می فرموده؛ سفرایی به خارج و نزد رؤسای قبایل و پادشاهان روانه می کرده؛ معاهده و پیمان می بسته؛ جنگ را فرماندهی می کرده؛ و خلاصه احکام حکومتی را به جریان می انداخته است(خمینی، بی تا: ۲۶)

- ثانیاً، برای پس از خود به فرمان خدا تعیین «حاکم» کرده است. وقتی خداوند متعال برای جامعه پس از پیامبر اکرم(ص) تعیین حاکم می کند، به این معناست که حکومت پس از رحلت رسول اکرم(ص) نیز لازم است و چون رسول اکرم(ص) با وصیت خویش فرمان الهی را ابلاغ می نماید، ضرورت تشکیل حکومت را نیز می رساند(خمینی، بی تا: ۲۶)

مفهوم‌شناسی حکمرانی

برای واژه انگلیسی Governance در زبان فارسی معادل‌های فراوانی مطرح شده است. واژگانی همچون؛ ولایت، حکمرانی، حکمروایی، زمامداری، تدبیر امور، فرمانروایی، راهبری، شهریاری، امارات، و سایر واژه‌ها. مدرسه حکمرانی شهید بهشتی با توجه به گویا بودن واژه فارسی "حکمرانی" این واژه را از میان همه کلمات فوق‌الذکر معادل مناسبی برای کلمه انگلیسی Governance می‌داند و لذا در تمامی ادبیات منتشره از سوی مدرسه از این واژه استفاده کرده و استفاده آن را به دیگران توصیه می‌کند. لازم به ذکر است در برخی از معادل‌ها، برای این واژه، مفاهیم و معانی دیگری مستتر است که ممکن است در واژه انگلیسی آن وجود نداشته باشد به این دلیل واژه حکمرانی که از دو بخش "حکم" و "راندن" تشکیل شده، برابر نهاد مناسب تری می‌باشد.

در واقع "حکم" به معنای فرمان، قاعده، مقررات، نظام، تنظیم، قانون، و امثال آن است و "راندن" به معنای اجرا، اعمال قدرت، پیش بردن، راهبری، اداره، هدایت و امثال آن می‌باشد. لازم به ذکر است که حکمرانی موضوعی است فرا رشته‌ای و میان رشته‌ای، از شاخه‌های مختلف علمی همچون حقوق، جامعه‌شناسی، مدیریت، اقتصاد، علوم سیاسی، الهیات، روان‌شناسی و ... بهره می‌برد.

بر اساس آنچه در فرهنگ لغات، متون علمی و منابع موثق به زبان فارسی و انگلیسی در مورد اصطلاح حکمرانی آمده است می‌توان آنرا به صورت زیر تعریف نمود:

حکمرانی: فرایند قاعده‌گذاری، اجرای قواعد، بررسی، نظارت و کاربست بازخوردها با اعمال قدرت مشروع و به منظور دستیابی به هدف مشترکی برای همه کنش‌گران و ذینفعان در چارچوب ارزش‌ها و هنجارها در محیط یک سازمان یا یک کشور است.

بر اساس این تعریف، تنظیم قوانین و فرآیندهایی که بر سبک سیاست‌گذاری و نحوه نقش‌آفرینی کنش‌گران و ذینفعان در فرآیند سیاست‌گذاری و اعمال قدرت تاثیر می‌گذارد بخشی از وظایف حکمرانی است. بعلاوه موفقیت حکمرانی معمولاً با مشخصه‌هایی از جمله: دستیابی به ارزش‌ها، رضایتمندی، عدالت‌گستری، مهار فساد، مشارکت، مسئولیت‌پذیری، اثربخشی، یکپارچگی، و امثال آن سنجیده می‌شود. چگونگی دستیابی حکمرانان به چنین قدرتی برای اداره امور عمومی سازمان یا کشور به رویه قابل قبول و یا رویه قابل پیاده شدن حکمرانی در میان ذینفعان اصلی و یا کلیه ذینفعان بر می‌گردد.

انواع مدل‌های حکمرانی

چگونگی میدان دادن به نظام ارزشی ذینفعان در یک رویه حکمرانی باعث می‌شود که مدل‌های مختلفی از شیوه‌های پیاده‌سازی حکمرانی در جهان معاصر مطرح باشد از جمله حکمرانی خوب، حکمرانی متعالی، و دیگر شیوه‌های حکمرانی.

الف) حکمرانی خوب

"حکمرانی خوب" مفهومی است که توسط سازمان‌های بین‌المللی در اواخر دهه ۱۹۸۰ وارد ادبیات توسعه شده و بر اساس معیارهای خاص، حکمرانی را حاصل تعامل و ارتباط متقابل دولت و کنش‌گران جامعه مدنی (سازمان‌های غیردولتی، بخش خصوصی، گروه‌های ذی‌نفوذ و رسانه‌ها) جهت نیل به توسعه در هر کشوری می‌داند. معیارهای حکمرانی خوب از نظر این سازمان‌ها عبارت است از: مشارکت، حاکمیت قانون، شفافیت، پاسخ‌گویی، وفاق عمومی، حقوق مساوی، اثربخشی و کارایی و مسئولیت‌پذیری.

ب) حکمرانی سالم

در انتقاد از حکمرانی خوب، حکمرانی سالم به برداشت آزاد و متنوع از شیوه و معیارهای حکمرانی خوب در کشورهای مختلف تاکید دارد و معتقد است که حکمرانی باید مطابق با آداب، رسوم و فرهنگ محلی هر کشور تعریف و سازماندهی شود. البته همچنان معیار اصلی در حکمرانی سالم، همانند حکمرانی خوب، رفاه مردم می‌باشد.

ج) حکمرانی متعالی

به شیوه‌ای از حکمرانی گفته می‌شود که مبتنی بر یک نظام ارزشی الهی همچون اسلام برای نیل به سعادت دنیوی و اخروی مردم در یک حوزه جغرافیایی و یا حوزه‌های گسترده‌تر مطرح می‌باشد. بر اساس نظریه حکمرانی متعالی، حکومت از آن خداست و تنها اوست که می‌تواند بر انسان حکم براند به این دلیل حکمرانان تا زمانی دارای مشروعیت می‌باشند که از تزکیه نفس و مقبولیت برخوردار بوده و تنها مجری احکام الهی باشند.

حکومت کارآمد اسلامی

در حکومت اسلامی، رفاه و سعادت دنیا و آخرت برای همه بشر تضمین شده است، اما شرط آن اجرای اسلام به تمام معنا، یعنی آن گونه که بر پیامبر اکرم نازل شده و توجه مسؤولان نظام و مردم به همه ابعاد آن است (رضوانی، ۱۳۸۱).

ان شاءالله اگر حکومت اسلامی جریان پیدا بکند، برای همه رفاه هست، برای همه سعادت است، برای همه رفاه و سعادت دنیا و آخرت است (رضوانی، ۱۳۸۱).

حکومت اسلامی اگر همه ان شاءالله پیاده بشود، به آن طوری که بر پیغمبر اسلام نازل شده است، سعادت دنیا و آخرت ملت‌ها را ضمانت کرده است (رضوانی، ۱۳۸۱).

این امر به سبب وجود و گرد آمدن شاخصه‌های همه جانبه و کم نظیر در حکومت اسلامی است. عمده این شاخصه‌ها به گونه‌ای هستند که به تنهایی قادرند کارآمدی حکومت اسلامی را تضمین کنند. برخی از این شاخصه‌ها عبارتند از:

۱. حکومت اسلامی مساوی تمدن و ترقی است: «حکومت اسلامی مساوی با پیشگرایی و تمدن و ترقی است، نه مخالف با آن است.» (رضوانی، ۱۳۸۱).
۲. حکومت اسلامی مبتنی بر رعایت حقوق بشر است: «حکومت اسلامی مبتنی بر حقوق بشر و ملاحظه آن است. هیچ سازمانی و حکومتی به اندازه اسلام ملاحظه حقوق بشر را نکرده است.» (رضوانی، ۱۳۸۱).
۳. آزادی و دموکراسی به تمام معنا در حکومت اسلامی وجود دارد: «آزادی و دموکراسی به تمام معنا در حکومت اسلامی است.» (رضوانی، ۱۳۸۱).
۴. در حکومت اسلامی بین دولت و ملت رابطه سلطه و تسلط وجود ندارد: «اسلام در رابطه بین دولت و زمام دار و ملت ضوابطی و حدودی معین کرده است و برای هر یک بر دیگری حقوقی تعیین نموده است که در صورت رعایت آن هرگز رابطه مسلط و زیر سلطه به وجود نمی‌آید.» (رضوانی، ۱۳۸۱).
۵. فضای حکومت اسلامی فضای محبت است: «در حکومت اسلام جوّ جوّ محبت است. بین شخص اول مملکت با ادنی فردی که به حسب نظر مردم ادنی حساب می‌شوند فرق اساسی مربوط به دنیا نیست.» (رضوانی، ۱۳۸۱).
۶. در حکومت اسلامی همه چیز برای رفاه مردم است: «در حکومت اسلامی، اداره‌اش برای رفاه مردم است، نظامش برای رفاه مردم است، رئیس جمهورش برای رفاه مردم است، نخست وزیرش برای رفاه مردم است، و محیط، محیط محبت، [است.]» (رضوانی، ۱۳۸۱).

بنابراین حکومت اسلامی اقتضائات لازم و ضروری برای کارآمدی همه جانبه را داراست؛ اما شائیت و اقتضا کافی نیست، بلکه حکومت اسلامی باید نگاهی صحیح به حکومت داشته و سپس اصول و شاخصه‌هایی را که دولت اسلامی را کارآمد می‌کند به خوبی شناسایی کند و در مرحله بعد آنها را بدون کم و کاستی به اجرا در آورد (رضوانی، ۱۳۸۱).

در نظریه سیاسی امام خمینی، ماهیت دولت و حکومت در اسلام، خدمت‌گزاری به مردم است. هر میزان که دولت‌ها بتوانند خدمت‌گزار باشند، به همان میزان خواهند توانست پشتیبانی ملت را به خود جلب کرده، کارآمد باشند و جلو هر گونه شکست و ناکامی را بگیرند. در دیدگاه امام، این مسأله آن قدر اهمیت دارد که اساساً معتقدند اسلام حکومت به معنای متعارف ندارد؛ بلکه آنچه در اسلام مورد تأکید است «خدمت‌گزاری به مردم» است: «اسلام حکومت به آن معنا ندارد، اسلام خدمت‌گزار دارد. شما خودتان را حاکم مردم ندانید، شما خودتان را خدمت‌گزار مردم بدانید. حکومت همان خدمت‌گزاری است» (رضوانی، ۱۳۸۱).

خدمت‌گزاری مردم فضیلتی آنچنان والا است که حتی انبیا و اولیای بزرگ خدا نیز خود را خدمت‌گزار مردم می‌دانستند: انبیا خودشان را خدمت‌گزار می‌دانستند، نه این که یک نبی‌ای خیال کند حکومت دارد بر مردم، حکومت در کار نبوده، اولیای بزرگ خدا، انبیا بزرگ همین احساس را داشتند که اینها آمدند برای این که مردم را هدایت کنند، ارشاد کنند، خدمت کنند (رضوانی، ۱۳۸۱).

در نظر امام؛ مفهوم مقابل خدمت‌گزاری، فرمانفرمایی است. دولت‌ها تا زمانی می‌توانند ادعای خدمت‌گزاری به مردم کنند و کارآمد باشند که خود را واقعاً نوکر مردم قلمداد کنند: «دولت‌ها خدمت‌گزار مردم هستند، نه فرمانفرما» «دولت مال مردم است، نوکر مردم است، دولت‌ها خدمت‌گزار مردمند» «دولت‌ها اقلیتی هستند که باید برای خدمت این ملت باشند. دولت خدمت‌گزار ملت باید باشد نه حاکم بر ملت» (رضوانی، ۱۳۸۱).

دولت کارآمد باید بتواند خدمت‌گزاری خویش را هم در مقام بیان و هم در مقام عمل به ملت نشان دهد. «حکومت باید در خدمت

مردم باشند و به مردم حالی کنند که ما خدمتگزاریم، حالی کنند لفظاً، حالی کنند عملاً» (رضوانی، ۱۳۸۱).

اهداف حکومت اسلامی

در دیدگاه امام خمینی، حکومت وسیله‌ای برای تحقق بخشیدن به هدف‌های عالی؛ و وسیله انجام وظیفه، اجرای احکام و برقراری نظام عادلانه اسلام است. لذا هرگاه حکومت و رهبری وسیله اجرای احکام الهی و برقراری نظام عادلانه اسلام شد؛ قدر و ارزش پیدا می‌کند، و متصدی آن صاحب ارجمندی و معنویت بیشتر می‌شود. از این رو چنین حکومتی می‌تواند با اهداف ذیل خدمتگذار واقعی برای بشر باشد (سعیدی‌نژاد، ۱۳۹۷).

الف) استقلال

یکی از اهداف تشکیل حکومت، استقلال به معنای حقیقی است که تحقق آن موجب ایجاد نظام مستقل سیاسی می‌باشد؛ زیرا اگر احکام اسلام آنطور که هست اجرا شوند، برای همه انسانها سعادت ایجاد می‌کنند. اسلام دین استقلال است، اسلام دینی است که همه انسانها به حقوق خود می‌رسند و مراعات همه حقوق را می‌کند. امام خمینی تأکید دارد اگر ملتی بخواهد به استقلال برسد، فداکاری لازم دارد، و اگر فداکاری برای خدا باشد؛ ملت‌ها را از زیر بار استکبار، ظلم و ستم نجات خواهد داد. استقلال موجب رشد و شکوفایی اقتصاد، پیشرفت فرهنگ دینی، اجتماعی و سیاسی جوامع اسلامی و احیاء آنها در دیگر جوامع می‌گردد که ترس و وحشت مستکبران عالم از همین برنامه‌ها می‌باشد. لذا سنگ اندازی در عرصه‌های مختلف از برنامه‌های ظالمانه آنها است (سعیدی‌نژاد، ۱۳۹۷).

ب) عدالت

از نگاه امام خمینی، عدالت یعنی «حد وسط بین افراط و تفریط» و آن از مهمترین فضایل اخلاقی است؛ بلکه عدالت مطلق، تمام فضایل باطنی، ظاهری، روحی، قلبی، نفسی و جسمی است. عدالت یکی از مفاهیمی است که امام خمینی همواره بر آن تأکید کرده‌اند تا آنجا که محوری‌ترین جهت گیری سیاسی - اجتماعی نظام سیاسی از دیدگاه ایشان به شمار می‌رود. پس از ایجاد جامعه‌ای مستقل، تحقق عدالت در جهت گیریهای اقتصادی، سیاسی و فرهنگی، از اهداف اساسی حکومت اسلامی است. عدالت این است که حاکم در ارتباط با دول؛ معاشرت، معاملات، داد رسی، قضا و تقسیم درآمد عمومی، خیانت نکند که ایمن خواسته حکومت اسلامی یعنی حکومت عدالت است. امام خمینی، معنای واقعی جمهوری اسلامی را عدالت معرفی می‌کنند و تأکید دارند که عدالت واقعی این است که احتیاجات مردم در هر شرایطی زود رسیدگی شود، و هیچ فرقی افراد با یکدیگر نداشته باشند. همه افراد از بالاترین شخص گرفته تا پایین‌ترین فرد در مقابل قانون مساوی باشند که این موجب برقراری و ایجاد محیطی امن و آرام برای بروز استعدادها، توانایی‌ها و خلاقیت‌ها در تمام حوزه‌های فکری و عملی می‌شود. لذا از اصلی‌ترین وظیفه حکومت، برقراری عدالت اسلامی با اجرای قانون الهی می‌باشد (سعیدی‌نژاد، ۱۳۹۷).

پ) آزادی

از دیدگاه امام خمینی، آزادی برای بشر؛ به ارزش حیات او می‌باشد. زیرا دستورات مذهبی که مترقی‌ترین دستورات می‌باشند، راه را معین فرموده است. انسان‌های با ایمان باید با آن دستورات و تحت رهبری بزرگ مرد عالم، حضرت محمد (ص) آزادانه زندگی کنند. زیرا این آزادی با همه ابعادش در رشد و تکامل انسان و جامعه نقش مؤثری دارد و امام خمینی از آن به عنوان یکی از نعمت‌های الهی یاد کرده است. ایشان همواره آزادی را مربوط به فطرت انسان می‌دانند و یکی از علل انحطاط مسلمین را در بعضی از اعصار؛ نبودن آزادی می‌دانند. ایشان همواره آزادی را حق همه مردم می‌شمارد و آن را موجب رشد و تکامل انسان‌ها می‌داند و حد آن را مرزهای الهی ذکر کرده است. بدیهی است که این بایدها و نبایدهای الهی هرگز مخل آزادی نیست، بلکه ضامن و تأمین کننده آزادی است. در جامعه‌ای که قانون الهی حاکم نیست، افراد آن دستخوش هوا و هوس و قدرت دیگران خواهند بود و هرج و مرج به وجود خواهد آمد و در این صورت هیچ کس آزاد نیست. پس با بودن قانون الهی همگان در حدود آن آزادند. چرا که در چنین جامعه‌ای هیچ کس نمی‌تواند توطئه کند و از فضای آزادی سوء استفاده کند. امام خمینی، آزادی غربی را رد می‌کند و آن را موجب تباهی و انحراف جوانان می‌داند. او حدود آزادی را عدم مخالفت با شرع، عفت عمومی، مصالح کشور و مسیر ملت می‌داند (سعیدی‌نژاد، ۱۳۹۷).

تهدیدات امنیتی و عوامل تأمین امنیت از دیدگاه امام خمینی (ره)

هر نظام سیاسی نوپدیده به‌ویژه اگر از طریق یک انقلاب گسترده و شتابنده تأسیس و جایگزین نظام پیشین شده باشد، با نگرانی‌ها و تهدیدهای جدی روبه‌رو خواهد بود. رهبران انقلاب‌ها همواره نگران‌اند که خطرات درونی و برون‌ی سر برآورند و این نهال نوپا را با نابودی مواجه کنند. انقلاب‌ها در آغاز راه پس از پیروزی با حملات و یورش‌های گروه‌های سازمان‌یافته‌ای که توانسته‌اند به قدرت راه یابند، مواجه می‌شوند.

در انقلاب ایران هم شاهد این رویدادها در سال‌های اولیه پس از پیروزی بودیم. این حوادث در کردستان، گنبد، خوزستان و مناطق دیگر به وجود آمد. در سال ۱۳۵۹ بزرگ‌ترین تهدید متوجه پایگاه مادی و ایده دولت (امنیت سیاسی) یعنی جنگ اتفاق افتاد و هشت سال طول کشید. این تهدیدها در کنار اختلافات میان رهبران انقلاب که از طیف‌های راست و چپ، ملی و حتی سوسیالیستی بودند، تهدیدهای جدی را متوجه امنیت سیاسی می‌ساخت. امام خمینی (ره) در کنار همه خطرهای تهدیدها، بیشترین تأکید را در سطح نظریه سیاسی بر امنیت ایده دولت، یعنی حفظ ایدئولوژی می‌گذاشت (داوری اردکانی و شاکری، ۱۳۸۸: ۷۹).

ایشان با اشاره به گزاره‌ای مشهور از آیت‌الله سید حسن مدرس مبنی بر اینکه «سیاست ما عین دیانت ما و دیانت ما عین سیاست ماست»، کوشید ایده جدایی‌ناپذیری حکومت و دین را در اندیشه خود بر عقل و نقل استوار کند، تا ضمانتی محکم برای امنیت سیاسی بیابد. البته با نوع انسان‌شناسی و هستی‌شناسی در کلیت اندیشه امام خمینی (ره) و نیز رهیافت فقهی و شناخت او از تاریخ، این درآمیختگی به‌نحوی ضرورت منطقی نظریه سیاسی امام خمینی (ره) است و چون اجرا و تحقق همه‌جانبه و درست احکام اسلامی منوط به استقرار حکومتی مشروع است، در عمل نمی‌توان تفکیکی میان این دو حوزه متصور شد و یا ایجاد کرد. از آنجاکه نفس مبارزه با حکومت و تأسیس حکومت اسلامی یکی از فروع دین است که به اصولی مثل توحید، عدل و امامت در جامعه تجسم و عینیت می‌بخشد، حکومت و دیانت در اندیشه سیاسی امام، پیوندی ناگسستنی یافته است (داوری اردکانی و شاکری، ۱۳۸۸: ۸۰).

هرگونه خطر یا تهدیدی برای حکومت اسلامی، در عمل تهدیدی متوجه دین خواهد بود. از این نقطه عزیمت است که امنیت در اندیشه سیاسی امام خمینی (ره)، به امنیت سیاسی می‌گراید و چنانچه آسیبی به نظام سیاسی برسد، سایر ابعاد امنیت مثل امنیت فردی و اجتماعی هم در خطر خواهد بود و مسئولیت در این زمینه، متوجه همگان است. امام خمینی (ره) در «تحریرالوسیله»، در همان کتاب امر به معروف و نهی از منکر مستند به آیات و روایات تأکید می‌کند که در اثر ترک فریضه مزبور، کیان کلی جامعه و شیرازه آن رو به نابودی خواهد رفت. حاصل آن سلطه برخی بر برخی دیگر، هلاکت و نابودی مسلمانان، افزایش فسق و فجور، قطع رزق و... خواهد بود (داوری اردکانی و شاکری، ۱۳۸۸: ۸۰).

در امر انسجام سیاسی شامل دولت و جامعه که از آن با نام انتظام ملی یاد می‌شود، ولایت فقیه جایگاه اساسی و محوری دارد؛ زیرا در حکومت اسلامی هدف و غایت اصلی انطباق بخش‌های دیگر جامعه با اصول اسلامی است و این کار از ولایت فقیه برمی‌آید. جامعه ساختارهای سیاسی، اقتصادی و فرهنگی دارد که مدیریت و هدایت آن‌ها با ولایت فقیه است. به خطر افتادن نهاد ولایت، تهدیدی داخلی است که ممکن است در اثر تهدیدهای پیرامونی مضاعف شده، کل نظم سیاسی و جامعه به خطر افتد. تهدیدهای پیرامونی شامل غرب‌زدگی، استبدادزدگی، ملی‌گرایی افراطی و نفی فقه سنتی است. از این دیدگاه پیچیدگی تهدیدات امنیت سیاسی وقتی زیاد می‌شود که تهدید از سوی هریک به سمت دیگری تسری پیدا کند و تهدید حالت مکمل بگیرد. جیمز پیسکاتوری نیز در میان عوامل اصلی امنیت سیاسی در ایران، بر ولایت فقیه به‌عنوان ایده اصلی اشاره دارد که ملی‌گرایی و به‌خصوص عناصر نظریه دولت-ملت اروپایی از تهدیدهای آن به شمار می‌رود. ولایت فقیه گستره‌ای فراملی دارد و در ایدئولوژی ولایت فقیه، اسلام قدرتمندتر از ناسیونالیسم است (داوری اردکانی و شاکری، ۱۳۸۸: ۸۱-۸۰).

امام خمینی (ره) بیشتر بر خطر دولت‌های دیگر و به‌خصوص قدرت‌های بزرگ اشاره داشت؛ اما از تهدیدهای درونی نیز غافل نبود. تهدیدهای امنیت سیاسی سه بعد ایده دولت، نهادهای حکومتی و پایگاه مادی را در نگاه امام خمینی (ره) شامل می‌شود، تهدیدهای بیرونی به صورت غیرمستقیم از طریق تأثیرگذاری بر فرهنگ و باورهای مردم و به‌ویژه دانشجویان، جوانان و روشن‌فکران، باعث زوال مشروعیت حکومت اسلامی می‌شوند. مسائلی وارداتی مثل سکولاریسم (جدایی دین از سیاست)، آلودگی جوانان به فرهنگ غربی، کاهش ارزش‌های دینی، رواج ایدئولوژی‌های الحادی مارکسیستی یا اباحه‌گرانه لیبرالیستی و... از تهدیدهای نرم و آرامی است که بسیار تدریجی و بی‌صدا نفوذ می‌کند و باعث کاهش مشروعیت حکومت اسلامی و تهدید ایده دولت می‌گردد. از دیدگاه باری بوزان، همه عوامل و زمینه‌هایی که بتوانند هویت ملی و ایدئولوژی سازمان‌دهنده حکومت را تضعیف کنند، در تحلیل امنیت سیاسی اهمیت پیدا می‌کند. تأثیرات این ضعف و کاهش در مرحله بعد متوجه انسجام نهادهای سیاسی خواهد شد. اگر هویت ملی و جایگاه ایدئولوژی در دوره رهبری سیاسی امام خمینی (ره) تضعیف می‌شد، بی‌گمان بر ابعاد مادی و نهادی دولت (امنیت سیاسی) پیامدهای شدیدی می‌داشت. بر این اساس، امنیت سیاسی اگر در یک بعد مثلاً ایده دولت اتفاق افتد، در سایر وجوه یعنی پایگاه مادی و مقام نهادی هم آثار خود را نشان خواهد داد (داوری اردکانی و شاکری، ۱۳۸۸: ۸۱).

امام خمینی (ره) ده سال مدیریت کلان و رهبری سیاسی دولت جمهوری اسلامی ایران را بر عهده داشت. در این دوره با مشکلات و تهدیدهای ریز و درشتی مواجه شد و توانست نظام سیاسی را از کسری امنیت نجات دهد. امام خمینی (ره) از ذخایر فرهنگی اسلام مثل حدیث، فقه و تاریخ اسلام به‌خوبی در تبیین جایگاه مردم و نقش بسیج‌کننده توده‌ها استفاده کرد و توانست میان باورهای مردم و رفتار مورد نیاز از

ایشان در مراقبت از ایدئولوژی و امنیت سیاسی ارتباط برقرار کند (داوری اردکانی و شاکری، ۱۳۸۸: ۸۲)

در نظریه سیاسی امام خمینی (ره) در مرحله دولت‌سازی و راه‌اندازی نهادهای سیاسی، منابع اصولی و به‌ویژه سازوکارهای فقهی، نقش برجسته و مؤثری پیدا می‌کنند. اصل اینکه اسلام برای هدایت بشر چیزی را فروگذار نکرده، در کنار بعد تکلیف عمومی یافتن امر به معروف و نهی از منکر، در ترکیب نهایی جز اهتمام به ایجاد نظامات اجتماعی حاصلی ندارد. وقتی نظامات اجتماعی شکل می‌گیرد، یعنی سیاست اقتصادی، رفاهی، قضایی برقرار می‌شود، لازم است که هم توسط عالمان دین مورد توجه قرار بگیرد و هم مردم از آن‌ها حمایت کنند. مردم نقش امنیتی - دفاعی مؤثری در حراست و حمایت از نهادهای سیاسی و حاکم اسلامی بر عهده می‌گیرند. هرگاه کیان اسلام و بقای نظام به خطر افتاد، مردم ابتدا نقش اتحادی پیدا می‌کنند. اینجا اتحاد به معنای جهت است؛ یک حالت معنوی انس و الفت دینی دارد. دل‌ها همدل و یکی می‌شوند و این برای مراقبت از جامعه و فرد است. بعد نوبت به نبرد با دشمنان می‌رسد. پس وجوب وحدت مؤمنان در درجه اول به خود آنان بازمی‌گردد؛ یعنی نوعی امنیت فردی ایجاد می‌شود و بعد امنیت جامعه را در پی می‌آورد. البته حصول این دو امنیت یعنی هم فردی و هم امنیت عمومی، ناشی از تأمین امنیت سیاسی یعنی مراقبت از تأسیسات و نهادهای حکومت اسلامی است (داوری اردکانی و شاکری، ۱۳۸۸: ۸۲).

در الگوی جمهوری اسلامی ایران ساختارهای نهادی در خدمت هدف غایی یعنی حفظ اسلام قرار دارند. حتی نهادی مثل شورای نگهبان نیز عمدتاً برای همین منظور تعبیه شده است. در بعد نهادی در صورتی که هریک از نهادهای کشور تهدید شوند، همه مردم مکلفاند دفاع کنند و این یک واجب عینی است و از نماز هم اهمیت بیشتری دارد؛ چون به معنای حفظ اسلام است. مردم در تحقق بخشیدن به دین خدا که مجاری حکومتی مناسب و لازم را یافته، نقش اساسی ایفا می‌کنند. در اینجا مردم رابطه طولی بر اساس عضویت دارند، آن‌ها با دین خدا و حکومت اسلامی یک جور تعلق درونی و رابطه‌ای طولی دارند امام خمینی (ره) بر نقش دفاعی مردم در «تحریرالوسیله» در مسئله چهارم کتاب امر به معروف و نهی از منکر اشاره می‌کند: «بر مردم واجب است که فقها را در اجرای سیاست اسلام در صورت امکان کمک بنمایند. تحقق نقش مردم پس از تأسیس حکومت اسلامی و استقرار آن در جامعه برجسته‌تر می‌شود. اگر جنگی اتفاق افتد، مردم به حسب وظیفه مشارکت جدی در دفاع از حکومت اسلامی دارند. اما در شرایط صلح، سازوکارهای متفاوت اسلامی مثل اخوت و تعاون و نظارت بر کل حکومت به انسجام و آرامش جامعه کمک می‌کند. امام خمینی (ره) علاوه بر اینکه از مسئله اخوت مستند به آیه دهم سوره مبارکه حجرات احکام اخلاقی می‌گیرد، حکم سیاسی و اجتماعی هم استنباط می‌کند. اخوت از این روی مظهر سایه رحمت الهی است و مایه برکت، آبادانی و سازندگی است. مقاومت در برابر قدرت‌های بزرگ، زیاده‌خواهان، جنگ و جهاد با کفار از آثار امنیتی پدیده اخوت است (داوری اردکانی و شاکری، ۱۳۸۸: ۸۳-۸۲)

نظریات حضرت امام خمینی (ره) در بعد استقرار نظام

اولین گام در مبارزه تعیین هدف و مقصد است که در این رابطه حضرت امام تحقق علمی محتوای اسلام و حاکمیت قوانین اسلامی را وجهه همت خود قرار داده بود (ج ۱۳: ۲۴۷)؛ (ج ۸: ۵۰) که این بعد عقیدتی - سیاسی و ماهیت اسلامی نهضت (ج ۱۵: ۷۴) از دو جنبه نظری و کارکردی قابل بررسی است. در بعد نظری، اهدافی از قبیل احیای احکام الهی (ج ۱۳: ۲۸)، ادای تکلیف، حفظ اسلام به عنوان یک امانت الهی، احیاء قرآن (ج ۱۶: ۲۷) حیاتی دوباره به اسلام (ج ۱۷: ۶۴) و مطرح شدن اسلام به عنوان وزنه‌ای مؤثر در سطح جهانی مطمع نظر حضرت امام بود. در بعد کارکردی، اجرای احکام الهی و احکام قرآن مجید، پیاده کردن احکام اسلام (ج ۱۶: ۲۷)، استقرار حکومت الله به همت تمامی اقشار ملت (ج ۷: ۲۷) اسلامی ساختن تمامی ارگان‌های، نهادها و سازمان‌ها، پیاده کردن اسلام واقعی از طریق تدوین قانون اساسی اسلامی (ج ۸: ۲۵۵) مورد توجه امام راحل بود. از این رهگذر احکام اسلام جهانگیر شود. (ج ۶: ۲۲) از این رو حاکمیت اسلام در بعد داخلی و خارجی به عنوان هدف اصلی انقلاب قلمداد می‌شود. حضرت امام در بعد جهانی نهضت و فراگیر شدن آن در عالم، وظیفه هر فرد را شناساندن اسلام راستین و تبلیغ اسلام در عمل و برقراری و گسترش آن از طریق صدور انقلاب اسلامی ایران به ملت‌های جهانی می‌دانند (ج ۱۵: ۲۰۰ و ۲۱۲) و بر اتحاد مسلمانان داخل و خارج جهت "انقلاب جهانی اسلامی" (ج ۶: ۴۸) و تأسیس حکومت جهان اسلام و تشکیل حزب مستضعفین (ج ۸: ۲۶۷ و ۲۷۶) از بین بردن دشمنان اسلام و بشریت و در نهایت برقراری صلح و صفا در جهان تأکید داشتند. علاوه بر این هدف عمده یعنی حاکمیت احکام الهی و اسلامی، حضرت امام اهداف دیگری از قبیل عدالت‌جویی، استقلال‌طلبی، آزادی‌خواهی و برقراری معنویت اخلاقی و سعادت بشری را برای نهضت قائل بودند که در زیر به آن‌ها اشاره می‌شود. (دهشیری، ۱۳۷۷)

الف) عدالت

امام خمینی (ره) یکی از اهداف انقلاب اسلامی ایران را ایجاد قسط و عدل (ج ۸: ۸۶ و ۱۸۷) بسط عدالت فردی و اجتماعی، جلوگیری از ظلم و جور (ج ۴: ۴۶)، ایجاد حکومت قانون و اجراء قوانین بر معیار قسط و عدل می‌دانند. در این رابطه حضرت امام (ره) مصادیق اجتماعی و اقتصادی عدالت را برمی‌شمرد و آن‌ها را زمینه‌ساز حکومت حق به نفع مستضعفان و حکومت جهانی حضرت مهدی (عج)

می‌داند(ج۱۵:۲۱۲). حمایت و طرفداری از مستضعفان، خدمت به ضعیفاء، رسیدگی به وضع محرومین و نجات آنان از زیر یوغ ستمگران، از بین بردن فقر و شکاف‌های طبقاتی در زمره گام‌های مورد نظر حضرت امام(ره) برای تحقق عدالت و وصول مستضعفان به حقوق حقه خویش تلقی شده است.(ج۴:۵۹؛ ج۶:۱۷؛ ج۶:۲۰؛ ج۶:۸۰)

ب) استقلال طلبی

از نظر حضرت امام استقلال دارای دو بعد سلبی و ایجابی است. استقلال سلبی همانا استعمارزدایی است که زمینه‌ساز تحقق حکومت نه شرقی، نه غربی محسوب می‌گردد.(ج۱۷:۶۳) امام راحل یکی از اهداف انقلاب اسلامی را "قطع دست اجانب از مملکت اسلامی"(ج۶: ۱۷۷ و ۱۷۸)، قطع ریشه‌های وابستگی، رفع سلطه و ضعف و سستی و زبونی در مقابل استعمار، جلوگیری از استثمار و استعباد و قطع منافع و مطامع استعمارگران و در یک کلام استقلال از استعمار خارجی تلقی می‌نماید. امام خمینی ضمن تأیید بر "ماهیت ضداستعماری" نهضت(ج۱۵:۷۴)، هدف انقلاب اسلامی را خارج شدن از مدار وابستگی به کشورهای امپریالیست و در نهایت "شکست ابرقدرت‌ها" می‌داند.(ج۱۳:۱۹۷)

پ) آزادی خواهی

از نظر حضرت امام یکی از اهداف انقلاب اسلامی آزادی خواهی است که دو بعد آن یعنی آزادی منفی(رهایی از ظلم و جور و استبداد حاکم) و آزادی مثبت(ایجاد نهادهای تثبیت کننده آزادی و مشارکت عامه مردم در تعیین سرنوشت سیاسی خود) را در برمی گیرد. در رابطه با آزادی منفی، امام خمینی ضمن تأکید بر ماهیت ضداستبدادی و ظلم‌ستیزی نهضت(ج۱۵:۷۴)، مقابله با حکومت جائران و ستمگر و عمال سرسپرده و دست‌نشانندگان ظالم آن(ج۴:۱۷)، از بین بردن ریشه‌های طاغوت و نظام شاهنشاهی و سلطنتی(ج۴:۶) و قطع ریشه‌های اختناق، طاغوت و جنایتکاران(ج۶:۵) را از مصادیق آزادی از استبداد داخلی و نجات از ستم ستم‌گران می‌داند(ج۱۳:۱۲۷) در خصوص آزادی مثبت، امام خمینی بر احیاء روحیه آزادی خواهی، مبارزه با بردگی و بندگی، ایجاد حکومت مردمی توأم با آزادی اظهار نظر در امور سیاسی و مشارکت کامل مردم به منظور اعمال اصلاحات اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی و بطور کلی آزادی ملت بر معیار عقل و عدل(ج۴:۶) و بخصوص "آزادی نسل جوان به معنای واقعی"(ج۸: ۲۷۱ و ۲۷۲) تأکید داشتند. از سوی دیگر حفظ حقوق اقلیت‌های مذهبی(ج۶:۱۶۲) و رفتار مبتنی بر کمال انصاف و مطابق قانون با آنان از جمله مصادیق آزادی مثبت از دیدگاه حضرت امام بشمار می‌آید.

ت) برقراری معنویت اخلاقی و سعادت بشری

امام خمینی ضمن تأکید بر عامل معنویت به عنوان یکی از اهداف عمده انقلاب اسلامی، مقصد نهضت را ترویج اخلاق و آداب اسلامی(ج۱۳: ۲۶۱ و ۲۶۲)، انسان‌سازی و تربیت نسل آینده و اصلاح فرهنگ(ج۶:۱۶۲)، تحقق ارزش‌های اسلامی - انسانی و خارج کردن مردم از اسارت نفس(ج۱۸:۳۲) می‌داند و معتقد است هدف معنوی انقلاب اسلامی مبارزه با فساد و فحشاء جنسی و اداری(ج۴: ۸۵ و ۱۱۶)، قطع ریشه‌های فساد، منع از انواع کجروی‌ها و تحقق ارزش‌های اخلاقی بوده است(ج۱۶:۲۶۴). از سوی دیگر، حضرت امام، علاوه بر جلوگیری از فساد و تباهی جامعه و راه بردن جامعه به موازین عقل و عدل و انصاف، هدایت از بت‌پرستی به یکتاپرستی و مبارزه با ارزش‌های جاهلیت(ج۵:۲۹)، بر تضمین سعادت بشر(ج۶:۱۴)، تأمین رفاه همگان(ج۶:۲۲)، اصلاح شرایط زندگی برای اکثریت قاطع ملت و برقراری صلح بر پایه شرافت و انسانیت به عنوان اهداف نهضت اسلامی تأکید داشتند.

نظریات حضرت امام خمینی(ره) در بعد حکمرانی

در رابطه با نظرات حضرت امام از منظر حکمرانی شایسته و متعالی منابع زیادی وجود دارد از جمله جناب آقای محمد محمودی کیا در سال ۱۳۹۸ تحت عنوان حکمرانی شایسته در اندیشه و عمل سیاسی امام خمینی(ره) چاپ کرده‌اند ایشان استادیار پژوهشده امام خمینی و انقلاب اسلامی در چکیده این مقاله گفته‌اند اولاً مشروعیت مقدم بر کارآمدی است ثانیاً امتزاج مولفه‌های حکمرانی خوب با دیدگاه‌های توحیدی معنویت‌گرایی انقلاب اسلامی منبعث از اندیشه امام خمینی به استقرار نوعی الگوی حکمرانی موثر اخلاق‌مدار و متعالی منجر می‌شود که ایشان مولفه‌های مستندی را از منظر امام خمینی(ره) آورده‌اند. در اینجا مشروعیت را مقدم بر کارآمدی دانسته و کارآمدی نظام سیاسی را ملاکی برای اثبات کارآمدی دین در عرصه عمومی به ویژه حکمرانی در عرصه ملی و فراملی و استقرار یک نظام عدالت‌خواه، عدالت‌گستر در عرصه نظام داخلی و هم در عرصه نظام بین‌المللی و مولفه‌هایی را برای این حکمرانی متعالی مطرح می‌کنند در این تحقیق مشروعیت دو جنبه دارد مشروعیت اولیه نظام سیاسی ریشه در مبانی و نصوص دینی دارد. ایشان به خطبه شماره ۳ از نهج‌البلاغه یعنی لولا حضور الحاضر و قیام الحجه بوجود الناصرو ما اخذ الله علی العلماء الله علی کظه ظالم و لا سغب مظلوم قار سالمه به مظلوم استفاده کرده‌اند و مشروعیت ثانویه را در واقع نقش

مردم در پشتیبانی و حمایت از نظام سیاسی و برجستگی آن همین جمهوریت را مطرح می‌کنند. اکنون به برخی از مولفه‌های کلیدی اشاره کرده و بصورت مختصر استنادات آن را ذکر می‌کنیم و در پایان در جدول مقایسه انطباق داده می‌شود. لازم به ذکر است مولف در کتابی تحت عنوان نظریه دفاعی حضرت امام(ره) تعداد مولفه‌ها را تا ۲۰۰ عدد ذکر کرده که منتخبی از آن در این تحقیق آورده می‌شود.

الف) در بعد عدالت‌خواهی

در جمهوری اسلامی عدل اسلامی و عدالت الهی بر تمام مردم سایه می‌افکند(صحیفه، ۱۳۷۸، ج ۶: ۵۲۵).

ب) در بعد مشارکت مردم در تمام امور

ما تابع آراء ملت هستیم ملت ما هر طور رای داد ما هم از آن‌ها تبعیت می‌کنیم(صحیفه، ۱۳۷۸، ج ۱۱: ۳۴).

پ) در بعد استقرار نظام الهی

من به ملت بزرگ ایران که در طول تاریخ شاهنشاهی، که با استکبار خود آنان را خفیف شمردند و بر آنان کردند آنچه کردند، صمیمانه تبریک می‌گویم. خداوند تعالی بر ما منت نهاد و رژیم استکبار را با دست توانای خود که قدرت مستضعفین است در هم پیچید و ملت عظیم ما را ائمه و پیشوای ملت‌های مستضعف نمود، و با برقراری جمهوری اسلامی، وراثت حق را بدانان ارزانی داشت. من در این روز مبارک، روز امامت امت و روز فتح و ظفر ملت، جمهوری اسلامی ایران را اعلام می‌کنم. به دنیا اعلام می‌کنم که در تاریخ ایران چنین فراندی سابقه ندارد، که سرتاسر مملکت با شوق و شغف و عشق و علاقه به صندوق‌ها هجوم آورده و رأی مثبت خود را در آن ریخته و رژیم طاغوتی را برای همیشه در زباله‌دان تاریخ دفن کنند(صحیفه، ۱۳۷۸، ج ۶: ۴۵۲).

ت) در بعد تعیین سرنوشت

تمام ملت را آشنا کنید به این که قانون اساسی را باید رای بدهید. و ملاحظه کنید رای بدهید. البته آزادی هر رایی دلتان می‌خواهد بدهید اما بی‌تفاوت نباشید نسبت به سر نوشت مملکت خودتان نسبت به اسلام نسبت به ملت نسبت به کشور بی‌تفاوت نباشید(خمینی، ۱۳۷۸، ج ۱۱: ۲۵).

ث) در بعد حکومت قانون

اگر بنا باشد که باز یک جامعه هرج و مرجی باشد آسیب بردار هست. همه چیزش باید سر جای خودش محکم باشد، و موازین باید موازین الهی باشد و مملکت یک مملکت اسلامی باشد. قانون اسلام باشد(صحیفه، ۱۳۷۸، ج ۱۱: ۵۲۲).

ج) در بعد عدم تبعیض در برخورد قانونی

حکومت که ولی امرش که حالا به سلطان و رئیس جمهور تعبیر می‌کنند در مقابل قانون با پایین‌ترین فردی که در آنجا زندگی می‌کنند علی‌السواء باشد(صحیفه، ۱۳۷۸، ج ۱۱: ۲-۱).

چ) در بعد وجود نظام قضایی مستقل

قوه قضاییه قوه‌ای است مستقل و معنای استقلالش این است که حکمی که قضات صادر می‌کنند هیچ‌کس حتی مجتهد دیگر حق ندارد آن را نقض و در آن دخالت کند(صحیفه، ۱۳۷۸، ج ۱۹: ۱۲۱).

ح) در بعد استقلال دستگاه قضاء

استقلال قضایی معنایش این است که اگر قاضی حکمی کرد احیاناً رسیدگی به آن حکم مرجع دارد و غیر از آن هیچ‌کس حق دخالت ندارد(صحیفه، ۱۳۷۸، ج ۱۹: ۱۲۱).

خ) در بعد جایگاه قاضی

استقلال قضایی معنایش این است که اگر قاضی حکمی کرد احیاناً رسیدگی به آن حکم مرجع دارد و غیر از آن هیچ‌کس حق دخالت ندارد(صحیفه، ۱۳۷۸، ج ۱۹: ۱۲۱).

د) در بعد پاسخگو بودن کارگزاران

امام خمینی(ره) اوایل نهضت بارها خطاب به سران نظام، دولت‌ها و شاه می‌فرمود که به خواسته مردم و علما و اقشار گوناگون مردم گوش دهید تا حکومتتان پایدار بماند، در غیر این صورت نابود خواهید شد(همان، ج ۱: ۸۲، ۲۰۱، ۲۱۳، ۲۴۵، ۳۹۱؛ ج ۲: ۳۶۴، ۳۶۶، ۳۷۲، ۴۳۹؛ ج ۳: ۲۴۹؛ ج ۴: ۶۸، ۱۰۷، ۲۰۱، ۲۵۷؛ ج ۵: ۶۱ و)

ذ) در بعد کار آمدی نظام سیاسی از منظر دین

اسلام هم دنیا دارد، هم آخرت دارد. اسلام همه بُعدها را نظر به آن دارد. حکومت اسلامی مثل حکومت‌های دیگر نیست که فقط به یک بُعد نظر داشته باشند. حکومت اسلامی حکومتی است که همه [آن] اگر ان شاء الله پیاده بشود، ... به آن طوری که بر پیغمبر اکرم نازل شده است، ... سعادت دنیا و آخرت ملت‌ها را ضمانت کرده است و می‌کند(صحیفه، ج ۱۳: ۳۶۶).

ر) در بعد نقد نظام نا عادلانه سیطره یافته جهان

شما اگر بخواهید در این مقطع تنها گره‌های کور اقتصادی سوسیالیسم و کمونیسم را با پناه بردن به کانون سرمایه‌داری غرب حل کنید نه تنها دردی از جامعه خویش را دوا نکرده‌اید که دیگران باید بیایند و اشتباهات شما را جبران کنند. چرا که امروز اگر مارکسیسم در روش‌های اقتصادی و اجتماعی به بن‌بست رسیده است، دنیای غرب هم در همین مسایل - البته به شکل دیگر - و نیز در مسایل دیگر گرفتار حادثه است(پیام به گور باچف)

ز) در بعد تقنین بر اساس اصول اسلامی و عدم مغایرت با شرع مقدس

امام خمینی یگانه مرجع تشخیص حق و باطل را قانون تلهی و نص شریعت می‌دانند هرچند نفی قانون‌گذاری بشری را نمی‌کنند اما در کتاب کشف الاسرار می‌فرمایند حکومت باید با قانون خدایی که صلاح کشور و مردم است اداره شود.

ژ) در بعد شفافیت

از کارآمدی نظام سیاسی و یکی از ماموریت‌های اصلی‌اش مبارزه با فساد است. امام خمینی(ره) در همین رابطه می‌فرمایند: نباید کاری کنیم که این گونه گفته شود که رژیم فاسدی رفت و یک رژیم فاسدی جایش نشست(صحیفه، ج ۸: ۲۷۳).

س) در بعد حق نظارت مردم بر عملکرد حکمرانان و دولت

عاملی که امام خمینی برای صیانت از شفافیت نظام سیاسی مطرح کردند مساله حق نظارت است امام خمینی(ره) انتخاب رئیس قوه مجریه و نمایندگان مجلس را از باب حق تعیین سرنوشت از حقوق مردم بر شمرده و بر نظارت مردم به فرایند کار این دو قوه تا آنجا که حتی بتوانند رئیس قوه را عزل کنند،(صحیفه، ج ۵: ۲۴-۳۲۳) تصریح نموده‌اند. از منظر رهبر کبیر انقلاب، حق نظارت ملت بر حکومت خودساخته همیشه محفوظ خواهد بود(صحیفه، ج ۴: ۴۲۲).

ش) در بعد برآوردن نیازهای مردم بر مدار ارزش‌های معنوی

ص) در بعد مبارزه با فساد

امام خمینی(ره) در رابطه با مبارزه با فساد می‌فرمایند: نباید کاری کنیم که این گونه گفته شود که رژیم فاسدی رفت و یک رژیم فاسدی جایش نشست(صحیفه، ج ۸: ۲۷۳).

ض) در بعد ملاک قرار گرفتن قضاوت مردم

حضرت امام(ره) معتقد بودند که «حکومت در همه مراتب خود، متکی به آرای مردم و تحت نظارت و ارزیابی و انتقاد عمومی خواهد بود.» به نظر امام(ره) «آگاهی مردم و مشارکت و نظارت و همگامی آن‌ها با حکومت منتخب خودشان، خود بزرگ‌ترین ضمانت حفظ امنیت در جامعه خواهد بود.» (امام خمینی، صحیفه امام، ج ۴، مصاحبه با خبرگزاری رویترز، محتوای سیاسی و اجتماعی حکومت، ص ۱۶۰) امام خمینی(ره) انتخاب رئیس قوه مجریه و نمایندگان مجلس را از باب حق تعیین سرنوشت از حقوق مردم بر شمرده و بر نظارت مردم به فرایند کار این دو قوه تا آنجا که حتی بتوانند رئیس قوه را عزل کنند،(صحیفه، ج ۵: ۲۴-۳۲۳) تصریح نموده‌اند. از منظر

رهبر کبیر انقلاب، حق نظارت ملت بر حکومتِ خودساخته همیشه محفوظ خواهد بود (صحیفه: ۴۲۲)

ط) در بعد شکست اندیشه های شرق و غرب در حکمرانی شما اگر بخواهید در این مقطع تنها گره های کور اقتصادی سوسیالیسم و کمونیسم را با پناه بردن به کانون سرمایه داری غرب حل کنید نه تنها دردی از جامعه خویش را دوا نکرده اید که دیگران باید بیایند و اشتباهات شما را جبران کنند. چرا که امروز اگر مارکسیسم در روش های اقتصادی و اجتماعی به بن بست رسیده است، دنیای غرب هم در همین مسایل - البته به شکل دیگر - و نیز در مسایل دیگر گرفتار حادثه است (پیام به گور باجف)

ظ) در بعد ظلم ستیزی مکتب اسلام طبیعی ساختمان بشری است که هرچه ستمکاری و ظلم و بی عدالتی در جامعه و ملتی اوج گیرد به همان نسبت قوه مقاومت در ملت رشد می کند شاهد زنده اوضاع اخیر ایران است (خمینی، ۱۳۷۸، ج ۳: ۱۱۰).

ع) در بعد محرومیت نوازی گمان نمی کنم عبادتی بالاتر از خدمت به محرومین وجود داشته باشد. (صحیفه، ج ۲۰: ۳۴۲). همچنین امام راحل (س) همواره از پابرهنه ها و زاغه نشینان به عنوان «ولی نعمت» یاد می کردند و خواهان خدمت گذاری بیشتر به آنها بودند. ایشان در سخنانی نغز و زیبا در این باره فرمودند: «به مستضعفان و مستمندان و زاغه نشینان که ولی نعمت ما هستند خدمت کنید.» (صحیفه، ج ۱۸: ۳۸).

غ) در بعد اتکال به خدا و اعتماد به نفس حضرت امام خمینی (ره): «... در همه کارها اتکال به خدا کنید، قدرت ها در مقابل قدرت خدا هیچ است، قوه ها در مقابل قوه الهی نابود است. اتکال به خدا کنید غلبه به هر چیزی می کنید و پیغمبر اسلام با آنکه یک نفر بود در مقابل همه دشمن ها با اتکال به خدا غلبه کرد... نور توحید و پرچم توحید را بر همه ممالک اسلام سایه افکن کرد. برای اینکه اتکالش به خدا بود جبرئیل امین هم پشت سرش بود. شما هم اتکال به خدا کنید تا جبرئیل امین پشت سر شما با شما همراه باشد فرشتگان با شما همراه باشند (صحیفه نور، ۱۳۶۹، ج ۲۲: ۱۹۷).

۳- روش پژوهش

روش تحقیق توصیفی و از نظر تکنیک تحلیل محتوی است که از بین آثار مکتوب حضرت امام خمینی (ره)، با سند کاوی و تحلیل محتوای بیانات و مواضع حضرت امام (ره) و با تکیه بر آثار او در صحیفه و سخنرانی ها توانسته جدولی با دویست مؤلفه و اصل و شاخص تهیه کند و سپس با مراجعه به صاحب نظران و استفاده از نظریه نخبگانی جدول نهایی را استخراج کند. ضمناً در این پژوهش، منابع از دو بخش تشکیلی می شود که به شرح زیر می باشد:

۱. کلیه آثار مکتوب و غیر مکتوب (شامل نوارهای سخنرانی، فیلم و...) حضرت امام خمینی (ره) که تعداد آنها تقریباً ۸۶ فقره می باشد.
۲. کلیه خبرگان و صاحب نظرانی که از دیدگاه ها و نظرات و اندیشه حکمرانی امام خمینی (ره) آشنا بودند متشکل از اساتید دانشگاهی تشکیل دادند که عبارتند از:
۳. افراد دارای مدارج علمی کارشناسی ارشد و بالاتر و همپراز.
۴. اساتید دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی کشور فضلا و روحانیون حوزوی

۴- یافته‌های پژوهش

جدول ۱: تطبیق دو دیدگاه از یک منظر (استقرار نظام در پرتو حکمرانی متعالی نظرات حضرت امام خمینی (ره) قبل و بعد از استقرار نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران

ردیف	قبل از استقرار	بعد از استقرار	حکمرانی متعالی	تحلیل
۱	نظریه نظام‌های حکومتی	علل بروز قیام از نظر امام خمینی/ خالی کردن اسلام از محتوی	در بعد عدالت‌خواهی	در حکمرانی متعالی از قبل از پیروزی انقلاب در معماری نظام در مقایسه با نظریه‌های حکومتی مردم تشنه ایجاد حکومت و حرکت بسوی تعالی سازمانی بوده‌اند.
۲	ماهیت طبقاتی	تکیه حضرت امام بر سه قشر هدایتگر، قشر نیمه متشکل و توده مردم تأکید داشتند. / روحانیت دانش آموزان و دانشجویان و مردم	در بعد مشارکت مردم در تمام امور	تأکید امام بر توده‌های محروم دلالت بر ماهیت چند بعدی انقلاب اسلامی دارد.
۳	ماهیت آزادی‌خواهانه	انقلاب اسلامی دارای ویژگی‌های متعددی از جمله دفاع مقدس از نظام آزادی‌خواهی استقلال‌طلبی و ... شد	در بعد استقرار نظام الهی	آزادی‌خواهی، دموکراسی گسترش حضور مردم در صحنه تصمیم‌گیری‌ها در حکمرانی متعالی از مولفه‌های اصلی حکومت‌های شایسته‌سالار و طراحی امام (ره) کاملاً متعالی بوده است.
۴	ماهیت اسلامی به معنی معنوی	بعد معنوی و اسلامی انقلاب	در بعد تعیین سرنوشت	در بعد معنوی گره زدن سرنوشت دنیوی و اخروی به همدیگر و عدم انفکاک‌طلبی آن از ویژگی‌های پارادیمی نظریه‌پردازی امام (ره) است
۵	ماهیت اسلامی چند بعدی	تحقق آزادی کامل پس از انقلاب	در بعد حکومت قانون	در حکمرانی متعالی از نظر امام سیاست عین دیانت و دیانت بر اساس سیاست سالم اسلامی و اقتصاد فرهنگ امنیت قضاء و ... با هم متعامل‌اند.
۶	شیوه حکومت اسلامی و اختلافش با سایر حکومت‌ها	تغییر و تحولات بنیادین و عمیق	در بعد عدم تبعیض در برخورد قانونی	حکومت‌های جهان بر اومانیزم لیبرالیسم و نهیلیسم متکی و در یک جانبه‌گرایی فقط به وجود عینیت وابسته‌اند اما در نظریه ولایت فقیه اساس نظریه‌پردازی رابطه دو سویه عین و ذهن است.
۷	مقایسه نظام سلطنتی با نظام جمهوری	آرام بودن انقلاب	در بعد استقلال دستگاه قضاء	دوران نظام‌های سلطنتی که ریشه در حکومت‌های جاهلی چندین قرن پیش است گذشته و در مقایسه از جهات اجراء تقنین و قضاء الگوی جمهوری اسلامی خیزش و بیداری جدیدی بین ملت‌ها به وجود آورده است.
۸	حکومت کارآمد اسلامی	هویت مستقل و نه شرقی - نه غربی انقلاب	در بعد جایگاه قاضی	حکومت کارآمد اسلامی حکومتی که از آموزه‌های مولی علی (ع) و سیدالشهداء (ع) استفاده می‌کند. اثربخشی و کارایی را در قرن اخیر باید از زبان یکی از پیروان راستین ایش سردار دل‌ها آموخت.
۹	کارآمدی حکمرانی نظام	سهمین بودن تمامی اقشار و طبقات جامعه در حمایت از انقلاب	در بعد پاسخگو بودن کارگزاران	در حکمرانی متعالی اگر تمام طبقات در مناسبات حکومتی مشارکت کرده و در مطالبات خود مسئولین را موظف به پاسخگویی کنند نظام کارآمد است و مطابق تئوری امام راحل است.
۱۰	اهداف حکومت اسلامی	تحول در نهادهای سیاسی - اجتماعی	در بعد کارآمدی نظام سیاسی از منظر دین	نظام سیاسی از منظر دین زمانی کارآمد است که در نهادهای سیاسی آنچنان تحولی بوجود آورد که در خط‌مشی‌گذاری اهداف حکومتی از قواعد و اصول آن نظام نشأت بگیرد. که ساز و کار نظریه امام (ره) منطبق است.
۱۱	دلایل لزوم برپایی حکومت اسلامی	گسترش مشارکت سیاسی	از بعد نقد نظام ناعادلانه سیطره‌یافته جهان	دلایل برپایی حکومت در حکمرانی متعالی ایجابا امنیت رفاه و سعادت پیروان و سلبا نقد و آسیب‌شناسی فقدان عدالت، ظلم ستم و وجود طبقات مرفه سرمایه‌دار مسلط بر سرنوشت محرومین است.
۱۲	ضرورت استمرار اجرای احکام اسلام	استقلال سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، نظامی	از بعد تقنین بر اساس اصول اسلامی و عدم مغایرت با شرع مقدس	رسالت حکومتی رسول اکرم استقرار نظام عادلانه‌ای است که از فطرت انسان کامل و اجرایی کردن احکام و قوانین اسلامی سرچشمه می‌گیرد و اصرار امام (ره) بر طراحی نظام اجرایی و تاسیس نهادها و دستگاه‌های حکومتی از همین منظر است.
۱۳	استقرار نظام سیاسی غیرطاغوتی و از بین بردن آثار طاغوت از جامعه	جایگزینی ارزش‌های اسلامی و ایجاد تحول روحی	از بعد شفافیت	در حکمرانی متعالی از منظر شفافیت علوی مولی علی (ع) معتقدند اگر شیطان زیر عمایه ایشان هم لانه کرده پلید با او برخورد کرد لذا در این رویکرد وزراء و حامیان طاغوتی حکومت‌های قبلی محلی از ابراز وجود وجولان ندارند.
۱۴	رهاسازی وطن اسلامی از تصرف و نفوذ استعمارگران و دولتهای وابسته	بیداری ملل مسلمان جهان	از بعد حق نظارت مردم بر عملکرد حکمرانان و دولت	اگرچه به استناد آیات ابتدایی سوره مبارکه بقره استعمارگران ادعای عمران و آبادانی دارند و تمدن ما را توحش معرفی می‌کنند اما بر اساس تجربه و عملکرد دیرینه مستعمرین به دنبال نفوذ و وابسته کردن کشورهای محروم و مستضعفان با بیداری ملل مسلمان جایی در حکمرانی متعالی ندارند.
۱۵	تأکید آیات و روایات بر ضرورت تشکیل حکومت اسلامی	وحدت مقصد و کلمه	از بعد مبارزه با فساد	در سوره مبارکه مائده، آیه ۱۶ آمده است فَبِعَثِّ اللَّهِ النَّبِيِّينَ مِشْرِينَ وَمَنْذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِيمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ» ... پس خداوند، پیامبران را برانگیخت تا بشارت‌دهنده و اندازگر [باشند] و با آنان کتاب نازل کرد تا میان مردم در چیزهایی که اختلاف دارند، حکم کند و همچنین در سوره بقره، آیه ۲۱۳ نیز آمده است:

			لقد أرسلنا رسلنا بالبينات وأنزلنا معهم الكتاب والميزان ليقوم الناس بالقسط» پیامبران مان را با بینات و دلیل‌های روشن فرستادیم و با آنان کتاب و میزان سنجش حق و باطل نازل کردیم تا مردم قیام به قسط و عدل کنند. پس برای مبارزه با فساد و اجرای اوامر الهی لزوم جامعه متحد با تشکیل حکومت اسلامی ضرورت دارد.
۱۶	ماهیت حکومت اسلامی از دیدگاه امام خمینی معماری نظام به سوی تعالی	حفظ ارزش‌های اسلامی و معنوی	از بعد ملاک قرار گرفتن قضاوت مردم
۱۷	حکومت اسلامی، حکومت قانون اسلام	حضور دائم مردم در صحنه	استناد به تاسیس حکومت توسط پیامبر اسلام(ص) و سرمشق‌گیری برای جمهوری اسلامی
۱۸	مفهوم قانون اسلام و توانایی‌های آن	وفاداری متقابل ملت و مسئولان	از بعد شکست اندیشه‌های شرق و غرب در حکمرانی
۱۹	تفاوت حکومت اسلامی با دیگر حکومت‌ها	نوسازی مادی و معنوی	از بعد ظلم ستیزی مکتب اسلام
۲۰	مراحل طرح حکومت اسلامی در نظریه سیاسی امام(ره)	تقویت و توسعه تبلیغات داخلی و خارجی	از بعد محرومیت‌نوازی
۲۱	طرح حکومت اسلامی به عنوان یک آرمان	حفظ ایران به عنوان ام القرای جهان اسلام	از بعد اتکال به خدا و اعتماد به نفس

			نمی‌خواهند که در این انقلاب مردم رژیم سلطنتی و محمدرضا شاه را نمی‌خواستند و دوم آن چیزهایی که مردم خواستار آن‌ها هستند و آن تشکیل حکومت جمهوری اسلامی است برای مردم، اسلام چراغ راه بود: «مردم راه اصلاح را در اسلام می‌دیدند و به آن اعتقاد کامل داشتند و به گفته‌ی فوکو، اسلام برای مردم مانند یک عهد و پیمان و نیز ضمانت‌نامه و تضمینی بود برای اینکه آنچه را که به‌وسیله‌ی آن می‌توانستند به‌گونه‌ای بنیادین ذات و شخصیت خود را متحول سازند، بیابند.» زیرا اسلام توانسته بود «زبان گویای خواسته‌های سیاسی و اجتماعی شود که رژیم شاه نتوانسته بود آن‌ها را محقق سازد.» بر این اساس بود که بعد از انقلاب، اسلام ایدئولوژی برتر شد و این خواسته در شعارهای مردم نمایان است...
۲۲	طرح حکومت اسلامی به عنوان الگوی جایگزین و نقد سلطنت	آسیب‌شناسی انقلاب اسلامی	ناکافی بودن قانون برای اصلاح جامعه بدین معنا که حکومت اسلامی مجری نیاز دارد
۲۳	تهدیدات امنیتی و عوامل تامین امنیت از دیدگاه امام خمینی(ره)	جلوگیری از انحراف از ارزش‌های اسلامی و اخلاقی	تاکید بر اینکه در حکومت اسلامی بین دولت و ملت رابطه سلطه و تسلط وجود ندارد.
۲۴	نقش دین در تمدن	جلوگیری از خودپاختگی در مقابل فرهنگ غرب و تبلیغات بیگانگان و اهمال در تبلیغ اسلام	تاکید بر اینکه اسلام جهت‌گیری نهضت‌های الهی را به سوی مستضعفین می‌داند، نه این که خاستگاه هر نهضت و انقلاب را هم منحصراً مستضعفین بدانند بلکه همه مردم مورد خطاب قرآن‌اند.
۲۵	نقش مکتب	جلوگیری از سوء مدیریت و وابستگی کشور به بیگانگان	از نظر امام خمینی پایه‌گذاری و استقرار جمهوری اسلامی زمینه‌ساز تاسیس آرمان شهر است
			ابر مردی از سلاله پاک پیامبر(ص) و شاگردی راستین از مکتب امام صادق(ع)، با تاسی از فلسفه نهضت انسان ساز و جامعه ساز عاشورا، با توکل به خدا و استعانت از درگاه ایزد منان در مقابل این دستگاه فاجر و فاسق و سرسپرده، قد علم کرد و با انتقاد از نحوه حکومت طاغوت زمان و مقابله با فراموشی و کم‌توجهی به آرمان‌های دین مبین اسلام و در راستای زمینه‌سازی ظهور حضرت حجت(عج) دست به قیام زد. طبق وعده الهی؛ ولینصرنّ الله من ینصره، اگر برای خدا کار کنید، خدا به شما کمک خواهد کرد(سوره حج آیه ۴۰) انسان‌هایی پاک طینت و شایسته مکتب الهی اسلام، به یاری این پیر عالم و عارف، شتافته و ریشه ظلم و ستم و حکومت فسق و فجور را در هم پیچیده و پایه‌گذاری یک حکومت اسلامی به رهبری فقیهی جامع‌الشرایط را بنا نهادند. انقلاب ۵۷ ایران انگیزه‌ای برای قیام، جز زمینه‌سازی ظهور و تشکیل حکومتی بر مبنای شرع مقدس اسلام نداشت. در این زمینه در طی ۴۲ سال اخیر، با ترویج آموزه‌های اسلام راستین، تبلیغ و تبیین معنا و مفهوم ظهور، ویژگی‌های یاوران حضرت حجت و مولفه‌های زمینه‌سازی حکمت جهانی حضرت مهدی(عج)، در صدد تربیت انسان‌هایی برای نیل به این مهم پرداخت.

۵- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

همان‌گونه که در متن مقاله ملاحظه می‌شود هدف اصلی این پژوهش ارائه تجربه موفق حکمرانی متعالی (مردم پایه) پس از پیروزی انقلاب اسلامی، با تکیه بر آثار و منابع دینی بنیان‌گذار فقید جمهوری اسلامی حضرت امام خمینی (ره) بوده و سوال اصلی تحقیق آن بود که حضرت امام (ره) در تجربه موفق پایه‌گذاری و تاسیس جمهوری اسلامی پس از پیروزی انقلاب اسلامی با روش اجتهادی در امر حکمرانی متعالی بر اساس منابع دینی و مصادر استفاده شده از چه شاخص‌هایی استفاده کرده و این شاخص‌ها چگونه به تعالی حکمرانی محتوا بخشیده‌اند؟ مقرر بود در نتیجه‌گیری ابتدا شاخص‌های محتوایی و ارزشی مکتب را ارائه نموده و سپس کاربرد این شاخص‌ها را در درون نیروهای مسلح، سپاه، ارتش، و دستگاه‌های امنیتی و اجرایی کشور تعیین نماییم.

در پاسخ به سوالات فوق و مرور به جدول یافته‌ها:

اولاً در هدف اصلی با دقت در ستون مربوط به نظرات حضرت امام خمینی (ره) به بعد از استقرار نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران به مواردی از قبیل: تحقق آزادی کامل پس از انقلاب، تغییر و تحول بنیادین، استقلال طلبی، هویت نه شرقی نه غربی، تحول در نهادهای سیاسی اجتماعی فرهنگی و امنیتی، جایگزینی و حفظ ارزش‌های انقلاب اسلامی، بیداری ملل مسلمان جهان، حضور دایم مردم در صحنه انقلاب، نوسازی مادی و معنوی ارکان نظام و امثال ذالک می‌باشد. در بعد حکمرانی نیز در معماری انقلاب اسلامی به ابعادی نظیر عدالت‌خواهی مشارکت مردم پاسخ‌گو بودن کارگزاران شفافیت نظارت مردم بر عملکرد حکمرانان ظلم‌ستیزی قانون‌گرایی و عدم تبعیض در برخورد قانونی از منظر حقوق شهروندی و غیره ذکر گردیده است کاربرد شاخص‌ها در درون نیروهای مسلح نیز به به مواردی نظیر دفاع و جهاد بر اساس عقیده، وجود عقلانیت و شرع در دفاع، عدل ملاک دفاع و ظلم ملاک حمله، تجلیل از شهدا و جانبازان، دعای همیشگی برای رزمندگان، تضعیف نیروهای مسلح حرام است، حمایت از مظلوم، تبلیغ و معرفی صحیح اسلام، رعایت اخلاق، رعایت جهات انسانی، اتحاد و همدلی، رعایت موازین. حراست از اسلام، وجود امنیت کشورهای اسلامی، وجود امنیت مسلمانان جهان، اخلاق در سپاه، اخلاق در ارتش، تقویت نیروهای مسلح، فعالیت‌های دفاعی امنیتی بر اساس اسلام، ارتباط نیروی نظامی انتظامی با مردم، آمادگی کامل نیروهای مسلح، مقابله مقتدارانه و همه جانبه، با دشمن، دفاع از اسلام، دفاع از ارتش، پیروی از امام حسین (ع)، وجود سپاه، وجود کمیته انقلاب، وجود بسیج، وجود ژاندارمری، وجود شهربانی، وجود وزارت دفاع، وجود وزارت اطلاعات، لزوم هماهنگی بین سازمان مذکور

۶- مراجع

- احسانی، فاطمه‌زهره (۱۳۹۶)، نقش انقلاب اسلامی و جنبش‌های اسلامی در تمدن نوین اسلامی، همایش بین‌المللی بازخوانی تمدن اسلامی و جهان شهر معنوی با تاکید بر شهر مقدس مشهد

- خمینی، روح‌الله (۱۳۷۶)، استفتائات امام خمینی (س)، احکام دفاع، جلد یکم، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، دفتر انتشارات اسلامی.

- خمینی، روح‌الله (۱۳۷۹)، تحریر الوسیله، جلد دوم، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)

- خمینی، روح‌الله (۱۳۶۶)، تحریر الوسیله، قم: انتشارات اسماعیلیان.

- خمینی، روح‌الله (۱۳۶۵)، شئون و اختیارات ولی فقیه، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان چاپ و انتشارات.

- خمینی، روح‌الله (۱۳۹۶)، شرح حدیث جنود عقل و جهل، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).

- صحیفه امام خمینی (ره)

- خمینی، روح‌الله (۱۳۸۹)، صحیفه امام، جلد اول، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)

- خمینی، روح‌الله (۱۳۸۹)، صحیفه امام، جلد دوم، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).

- خمینی، روح‌الله (۱۳۸۹)، صحیفه امام، جلد سوم، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).

- خمینی، روح‌الله (۱۳۸۹)، صحیفه امام، جلد چهارم، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).

- خمینی، روح‌الله (۱۳۸۹)، صحیفه امام، جلد چهارم، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)، نسخه تحت وب درج شده در وب‌سایت پرتال

امام خمینی به نشانی <http://www.imam-khomeini.ir>

- خمینی، روح‌الله (۱۳۸۹)، صحیفه امام، جلد پنجم، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).

- خمینی، روح‌الله (۱۳۸۹)، صحیفه امام، جلد ششم، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).

- خمینی، روح‌الله (۱۳۸۹)، صحیفه امام، جلد هفتم، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).

- خمینی، روح‌الله (۱۳۸۹)، صحیفه امام، جلد هشتم، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).

- خمینی، روح‌الله (۱۳۸۹)، صحیفه امام، جلد نهم، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- خمینی، روح‌الله (۱۳۸۹)، صحیفه امام، جلد دهم، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- خمینی، روح‌الله (۱۳۸۹)، صحیفه امام، جلد یازدهم، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- خمینی، روح‌الله (۱۳۸۹)، صحیفه امام، جلد سیزدهم، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- خمینی، روح‌الله (۱۳۸۹)، صحیفه امام، جلد چهاردهم، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- خمینی، روح‌الله (۱۳۸۹)، صحیفه امام، جلد پانزدهم، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- خمینی، روح‌الله (۱۳۸۹)، صحیفه امام، جلد شانزدهم، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- خمینی، روح‌الله (۱۳۸۹)، صحیفه امام، جلد هفدهم، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- خمینی، روح‌الله (۱۳۸۹)، صحیفه امام، جلد هجدهم، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- خمینی، روح‌الله (۱۳۸۹)، صحیفه امام، جلد نوزدهم، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- خمینی، روح‌الله (۱۳۸۹)، صحیفه امام، جلد بیست و یکم، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- خمینی، روح‌الله (۱۳۶۴)، صحیفه نور، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- خمینی، روح‌الله (۱۳۸۵)، صحیفه نور، جلد دوازدهم، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- خمینی، روح‌الله (۱۳۵۹)، صحیفه نور، جلد سیزدهم، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- خمینی، روح‌الله (۱۳۶۳)، صحیفه نور، جلد نوزدهم، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- خمینی، روح‌الله، صحیفه نور، جلد بیستم، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- خمینی، روح‌الله (۱۳۷۸)، کشف الأسرار، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- خمینی، روح‌الله (۱۳۷۵)، ولایت فقیه (حکومت اسلامی)، تهران: امیرکبیر
- خمینی، روح‌الله (۱۳۷۳)، ولایت فقیه (حکومت اسلامی - ویرایش جدید)، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- خمینی، روح‌الله (بی‌تا)، ولایت فقیه (حکومت اسلامی - ویرایش جدید)، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره). نسخه تحت وب درج شده در وبسایت کتابخانه مدرسه فقاقت به نشانی <http://lib.eshia.ir>
- داوری اردکانی، رضا، شاکری، سیدرضا (۱۳۸۸)، امنیت سیاسی در اندیشه امام خمینی (ره)، دانش سیاسی، سال ۵، شماره ۱، صص ۸۶-۶۹
- دهشیری، محمدرضا (۱۳۷۷)، نظریه انقلاب اسلامی از دیدگاه امام خمینی، حضور، شماره ۲۶
- رستمی، کلثوم (۱۳۹۴)، موانع و آفات درونی در تحقق تمدن نوین اسلامی، مجموعه مقالات همایش ملی تمدن نوین اسلامی، صص ۶۴۶-۶۳۳
- رضوانی، محسن (۱۳۸۱)، اصول و شاخصه‌های کارآمدی دولت در اندیشه امام خمینی (ره)، علوم سیاسی، شماره ۱۹
- سعیدی‌نژاد، اکبر (۱۳۹۷)، سیاست در اندیشه‌های امام خمینی، درج شده در وبسایت پرتال امام خمینی به نشانی <http://www.imam-khomeini.ir>
- عبدی، فریدون (۱۳۹۴)، ایده‌پردازی: نگرشی براندیشه نظامی امام خمینی (ره) در دوران دفاع مقدس، مجموعه مقالات هشتمین گنگره پیشگامان پیشرفت، صص ۱۴۵۸-۱۴۴۷
- محمودی کیا، محمد، حکمرانی شایسته در اندیشه و عمل سیاسی امام خمینی، فصلنامه اندیشه سیاسی در اسلام، شماره ۱۹